

Lapsen toimijuuden ja osallistumisen vahvistaminen ammattilaisten näkökulmasta etänä
toteuttavassa toimintaterapian verkostotyössä

Laila Heikkilä

Katri Koskinen

Opinnäytetyö

Toukokuu 2018

Sosiaali-, terveysterveyden- ja liikunta-ala

Toimintaterapeutin tutkinto-ohjelma (AMK)

Tekijä(t) Heikkilä, Laila Koskinen, Katri	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Toukokuu 2018
	Sivumäärä 44	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty
Työn nimi Lapsen toimijuuden ja osallistumisen vahvistaminen ammattilaisten näkökulmasta etänä toteutettavassa toimintaterapian verkostotyössä		
Tutkinto-ohjelma Toimintaterapeutti AMK		
Työn ohjaaja(t) Mari Kantanen		
Toimeksiantaja(t) EETU-hanke, Jyväskylän ammattikorkeakoulu		
<p>Etäteknologiaa hyödyntäviä sovelluksia käytetään toimintaterapiassa, kuten muissakin kuntoutusmuodoissa tavoitteiden saavuttamiseksi. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, miten etäkuntoutuksen (EETU) aikana verkoston toimijat tukevat lasten toimijuutta ja osallistumista kuntoutukseensa. Tavoitteena on tutkia miten toimintaterapeutit ja varhaiskasvattajat kuvasivat lasten toimijuutta ja osallistumista osana EETU-hankkeen mentorointikeskusteluja. Tutkimustehtävänä on teoriasidonnaisen sisällön analyysin keinoin kuvata miten ammattilaisten osaaminen, yksilöllinen tuki, perheen sujuvan arjen tukeminen sekä lapsen ympäristöön vaikuttaminen toteutuu ammattilaisten näkökulmasta lasten toimintaterapiassa EETU-hankkeen aikana.</p> <p>Opinnäytetyössä hyödynnetään Siparin ym. (2017) kehittämää Lapsen toimijuutta ja osallistumista mahdollistavat hyvät käytännöt ammattilaisten näkökulmasta –mallia. Tämä malli muodostaa teorialähtöisen analyysirungon. Aineisto muodostui toimintaterapeuttien ja varhaiskasvattajien mentorointikeskusteluista (4 lapsen toimintaterapian osalta). Mentoroinneista ilmeni, että ammattilaisten osaaminen toteutui neljän pääteeman mukaisesti lapsen osallistumisen ja toimijuuden tukemisessa. Toimintaterapeutin ja varhaiskasvattajan keskusteluiden mukaan perheen ja vanhemmat huomioidaan hyvin niin tavoitteen asettelussa kuin toimijuuden ja osallisuuden tukemisessa, mutta sen sijaan itse lapsen kanssa käytävät keskustelu näyttäytyivät vähäisimmiltä. Jatkossa tarvitaan lisää tietoa, miten osana toimintaterapiaa voitaisiin vahvistaa lapsen sitoutumista hänelle mielekkääseen toimintaan päiväkodissa sekä kotona ja miten lasta voisi tukea itsenäiseen vastuunottamiseen, omien tavoitteidensa priorisointiin sekä kuinka tukea lasta olemaan entistä aktiivisempi päätöksentekijä. Jatkossa voisi tutkia myös sitä, vaikuttaako etäkuntoutus negatiivisesti ammattilaisen ja lapsen vuorovaikutukseen.</p>		
Avainsanat (<u>asiasanat</u>) Look-hanke, Sipari, Etäteknologia, EETU-etäkuntoutus, osallistuminen, toimijuus, toimintaterapia, hyvät käytännöt, lapsen yksilöllinen tuki, perheen sujuvan arjen tukeminen, lapsen ympäristöön vaikuttaminen, ammattilaisten osaaminen.		
Muut tiedot		

Author(s) Heikkilä, Laila Koskinen, Katri	Type of publication Bachelor's thesis	Date May 2018
	Number of pages 44	Language of publication: Finnish
		Permission for web publication: x
Title of publication Children participation and performance from a professional point of view in children's occupational therapy in tele-rehabilitation		
Degree programme in Occupational Therapy		
Supervisor(s) Kantanen, Mari		
Assigned by EETU-project, Jyväskylä University of Applied Sciences		
<p>Applications are widely used in occupational therapy as also in other rehabilitation forms to accomplish needed goals. In this qualitative research the objective was to describe the realisation of a child's participation and performance from a professional point of view in children's occupational therapy during the project EETU (support for networking of children's occupational therapy from tele rehabilitation methods). A goal for this thesis is to develop tele-rehabilitation in children's occupational therapy. In the research it is shown how the main themes of a child's participation and performance occur in professional work according to mentoring interviews. These themes are shown in the figure that explains good practice from a professional point of view. Main themes are the child's individual support, fluent family life, the influence on the child's environment and professional abilities. All the parts of the main themes of a child's individual support and support of family life didn't occur in the mentorings.</p> <p>It was observed in the mentorings that the therapist wasn't aware of the child's own concerns regarding the child's own performance and the child's understanding of the child's own matters wasn't taken into notice during rehabilitation. Discussive planning and evaluation with the child or guidance in independence and responsibility were not observed in the mentorings.</p> <p>The research shows that there was much conversation with the parents on the goals and the rehabilitation process of the child, and that many support methods were used by the professionals during rehabilitation. In future more knowledge is needed to show how the child's commitment to meaningful activity in daycare and home as part of occupational therapy could be increased and how to support the child in independence, prioritizing own goals and making decisions.</p>		
Keywords (subjects) LOOK-project, children, occupational performance, occupational participation, tele rehabilitation, applicataions, EETU- project, individual support, support of family		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Lapsen osallistuminen	5
3	Lapsen toimijuus	5
4	Lapsen toimijuuden ja osallistumisen edistäminen	7
5	Toimintaterapian näkökulma toiminnan ja toiminnallisuuden mahdollistamiseen 11	
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	15
7	Tutkimusmenetelmä	15
7.1	Aineistonkeruu	16
7.2	Aineiston analyysi	17
8	Tulokset ja johtopäätökset	20
8.1	Osallistumisen ja toimijuuden näkyminen	20
8.2	Ammattilaisten osaaminen	21
8.3	Lapsen yksilöllinen tuki	24
8.4	Perheen sujuvan arjen tukeminen	27
8.5	Lapsen arjen ympäristöön vaikuttaminen	29
8.6	Johtopäätökset	31
9	Pohdinta	31
9.1	Luotettavuus	37
9.2	Eettisyys	38
9.3	Tutkimuksen anti sekä jatkotutkimusajatuksia	39
	Lähteet	41

Taulukot

Taulukko 1. Toimintaterapeutin kymmenen mahdollistamisen taitoa	14
Taulukko 2 Mentorointiaineistot	16
Taulukko 3 Miten autenttinen ilmaisu pelkistettiin ja luokiteltiin	19

Kuviot

Kuvio 1 Lapsen toimijuutta ja osallistumista mahdollistavat hyvät käytännöt ammattilaisten näkökulmasta	9
Kuvio 2 Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E)	12
Kuvio 3 Kanadalainen malli asiakaslähtöisestä mahdollistamisesta (CMCE).....	13
Kuvio 7 Ammattilaisten osaaminen	21
Kuvio 4 Lapsen yksilöllisen tuen ilmeneminen mentorointiaineistossa	24
Kuvio 5 Perheen sujuvan arjen tukeminen	27
Kuvio 6 Lapsen arjen ympäristöön vaikuttaminen	29

1 Johdanto

Siparin, Vänskän & Pollarin (2016, 7-8) mukaisesti ensisijaisena tavoitteena lapsen kuntoutuksessa pidetään toiminnan ja osallistumisen parantamista niin, että lapsi voisi toimia merkityksellisesti sekä mielekkäästi omassa ympäristössään. Kuntoutuksen tavoitteena on, että lapsi voisi käydä koulua, harrastaa, leikkiä sekä osallistua arkeen oman perheen kanssa riippumatta toimintakyvyn rajoitteista. Tärkeää on ymmärtää lapsi aktiivisena toimijana ja oman arkensa asiantuntijana eikä lapsi saisi olla passiivinen toimenpiteiden kohde. (Sipari, Vänskä & Pollari 2016, 7-8.) Lasten kohdalla on tärkeää, että toiminta on merkityksellistä, tarkoituksenmukaista ja motivoivaa ja auttaa heitä osallistumaan tyypillisiin lapsuuden toimintoihin (Rodger & Ziviani 2006, 123).

Case-Smithin ja O'Brienin (2010, 2-4, 7) mukaan toimintaterapeutti tukee ja haastaa lasta luomalla toimintaympäristöjä, jotka ovat turvallisia lapselle, vaikkei lapsi onnistuisikaan toiminnoissa. Toimintaterapeutin tulisi ottaa terapiaa suunnitellessa huomioon lapsen toiveet ja kiinnostuksen kohteet. Perustana toimintojen valinnalle ovat lapsen erilaiset luonteenpiirteet sekä toiminta, ennen kaikkea lapsi tulisi nähdä diagnoosista huolimatta yksilönä. Perheen rutiinit sekä mielenkiinnon kohteet tulisi ottaa huomioon ja perheen kanssa pitäisi olla avointa keskustelua. (Case-Smith ym. 2010, 2-3, 7.)

Etäkuntoutuksella tarkoitetaan Salmisen, Hiekkalan ja Stenbergin (2016, 11) mukaan etäteknologiaa sekä mobiiliteknologiaa hyödyntävien sovellusten käyttöä kuntoutuksessa tavoitteiden saavuttamiseksi. Se on aina ammattilaisten ohjaamaa ja seuraamaa sekä siinä on aina selkeä tavoite, alku sekä loppu. Tämä kertoo siitä, että etäkuntoutus on samanlaista kuin muutkin kuntoutusmuodot. Välineinä voidaan käyttää esimerkiksi puhelinta, tablettia, tietokonetta sekä televisiosovelluksia. Etäkuntoutusta perustellaan sen saatavuuden vuoksi. (Salminen ym. 2016, 11) Sähköiset palvelut ovat kaikkien saatavilla ja tämä lisää intensiteettiä kuntoutuksessa. Palvelujen tuottamisen kustannukset pienenevät, koska se tehostaa käytettävissä

olevia resursseja. (Salminen ym. 2016, 64) Etäkuntoutus tuo yksilön arjen ympäristöön kuntoutuksen, tällöin sen pystyy liittämään arjen toimintoihin ja kuntoutus on tehokasta. (Salminen, Hiekkala & Stenberg 2016,12,11,64).

Toimeksiantajamme opinnäytetyössämme toimii EETU- etäkuntoutuksen menetelmistä tukea lasten toimintaterapian verkostotyöhön -hanke. Hanketta hallinnoi Jyväskylän ammattikorkeakoulu. EETU -hankkeen kehityksen kohteena on tukea lapsen omassa ympäristössä suoritettavaa arjen kuntoutusta sekä etäohjata myös läheisiä ja perhettä. Sähköiset työkalut, ohjauksen kehittäminen sekä erilaisten vaiheiden mallintaminen ovat osa hankkeen tavoitteita. Etänä tapahtuvat käyntikerrat täydentävät kontaktissa tapahtuvaa kanssakäymistä terapeutin ja lapsen välillä. (Salminen, Hiekkala& Stenberg 2016, 12.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, miten etäkuntoutuksen (EETU-hanke) aikana verkoston toimijat tukevat lasten toimijuutta ja osallistumista kuntoutukseensa. EETU-hankkeeseen osallistui toimintaterapeutteja, jotka sitoutuivat kokeilemaan etäratkaisuja lähiverkoston ohjauksessa lapsen osallisuuden tukemiseksi. Tämän prosessin tueksi hankkeessa järjestettiin mentorointikeskustelut, joihin osallistuivat lapsen varhaiskasvattaja sekä toimintaterapeutti. Mentoreina toimivat hankkeen kaksi työntekijää. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia, miten toimintaterapeutit ja varhaiskasvattajat kuvasivat lasten toimijuutta ja osallistumista osana EETU-hankkeen mentorointikeskusteluja. Opinnäytetyössä tutkitaan, miten lapsen osallistumista ja toimijuutta tukevat pääteemat lapsen ympäristöön vaikuttaminen, lapsen yksilöllinen tuki sekä perheen sujuvan arjen tukeminen toteutuu sekä miten ammattilaisten osaaminen tulevat esille ammattilaisten työskentelyssä mentorointihaastattelujen perusteella. Nämä teemat muodostuivat opinnäytetyöhömmme Siparin ym. (2017, 38) luomasta kuviosta Lapsen toimijuutta ja osallistumista mahdollistavista hyvistä käytännöt ammattilaisten näkökulmasta (ks. kuvio 1), joka löytyy heidän tuottamastaan sosiaali- ja terveysturvan tutkimusraportista Lapsen edun toteutuminen kuntoutuksessa. (Sipari, Vänskä & Pollari 2017 38.)

2 Lapsen osallistuminen

Kansainvälisen toimintakyvyn, terveyden ja toimintarajoitteiden luokituksen mukaan osallistumisella tarkoitetaan osallisuutta elämäntilanteisiin ja edustaa toimintakyvyn yhteisöllistä näkökulmaa. (ICF 2004, 209.) Siparin ym. (2017, 16) mukaan Linnankangas määrittelee osallistumisen kohdistuvan tällöin lapsen elämäntilanteisiin, lapselle itselle mielekkääseen tekemiseen ja merkitykselliseen arjen toimintaan. Kuntoutumista ei eroteta lapsen arkisesta toimintaympäristöstä, vaan kuntoutumista ajatellaan yhteisöllisenä ilmiönä. Perheellä on keskeinen merkitys. Kuntoutuksessa lapsen osallistuminen nähdään sekä osallistumisena omaan kuntoutukseen kuin osallistumisena merkitykselliseen toimintaan arjessa ja ympäristössä. (Sipari ym. 2017, 15-16.)

Siparin ym (2017, 16) mukaan Laitila määrittää lapsen osallistumisen kahden eri näkökulman mukaisesti. Ensimmäisenä näkökulmana on lapsen osallistuminen kuntoutukseen ja toisena osallistumisena omaan kuntoutumiseensa. Kysymyksenä kuuluukin, mihin lapsi osallistuu. Yhteiskunnan järjestämissä palveluissa, kuten kuntoutuksessa osallistumista tarkastellaan asiakasosallistumisen kannalta, joka tarkoittaa lapsen osallistumista kuntoutusprosessiin ja päätöksentekoon yhdessä aikuisten kanssa. Tällöin kyse on osallistumisesta ammattilaisten työskentelyyn, ja lähestymistapana on silloin konsumeristinen eli kuluttajuuteen perustuva. Tällä tarkoitetaan sitä, että asiakas ymmärretään silloin palvelujen käyttäjäksi. (Sipari ym. 2017, 16).

3 Lapsen toimijuus

Sipari ym. (2017,19) tuotoksessa Jyrkämän (2013) mukaan toimijuus koostuu kolmesta eri osa-alueesta ja kuinka ne liittyvät toisiinsa. Ensimmäisenä osa-alueena nähdään olevan, että ihminen syntyy tiettyyn elämäntilanteeseen ja elää sen mukaisessa elämäntilanteessa. Elämä tuo mukanaan ihmiselle mahdollisia rajoituksia ja nämä itsessään muokkaavat toimijuutta. (Sipari ym. 2013,19.) Toiseen osa-alueeseen kuuluu

ympäristö, kulttuurinen tausta, sukupuoli ja -polvi, ikä, yhteiskuntaluokka ja ajankohdat. Viimeisen kolmannen osa-alueen avulla voidaan tarkastella toimijuutta kuuden ulottuvuuden (modaliteetin) näkökulmasta. Näitä ovat tilanteeseen tai toimintaan sidottuja tahtomisena, osaamisena, kykenemisenä, täytymisenä, voimisenä ja tuntemisena. Toisin sanoen lapsi on toimija ja hän elää lapsuuttaan eli lapsuus kuvataan elämänvaiheena. (Sipari ym. 2017,19.)

Ymmärrys toimijuuden jatkuvasta muutoksesta, tilannesidonnaisuudesta sekä monitahoisuudesta luovat perustan lapsen oppimisen sekä kehityksen tarkasteluun (Launiainen ja Sipari 2011, 36-37). Launiainen ja Sipari (2011) mukaan lapsen toimijuudessa on kysymys lapsen omista voimavaroista ja kuinka lapsi pystyy käyttämään toimintakykyä ja vuorovaikutusta eri tilanteissa. Lapsen toimijuudessa keskeisenä nähdään olevan tilannekohtaisuus ja vuorovaikutteisuus. Lapsen toimijuutta tarkasteltaessa täytyykin suunnata huomio lapsen arjen tilanteisiin ja omaan toimintaympäristöön. (Launiainen ja Sipari 2011, 20) Tämän vuoksi nykyään lasten kuntoutuksessa pyritään kuvata, edistää ja arvioida lapsen yksilöllistä toimintakykyä ja terveydentilan sekä ympäristön tekijöitä ottaen huomioon myös lapsen yksilölliset ominaisuudet. Lapsen toimijuuteen on olennaista kiinnittää enemmän huomiota toimintakyvyn vahvistumisen huomioiden. (Launiainen & Sipari 2011,20.)

Toimijuus (occupational performance) ilmenee kuntoutuksessa Kielhofnerin (2008, 106) identiteetin muokkaamisella sekä lapsen ymmärryksellä omasta itsestä. Toimijuutta voi tarkastella myös toimintaterapian viitekehyksen MOHO- inhimillisen toiminnan mallin kautta, joka on asiakaslähtöinen malli ja siinä toimintaterapeutin tulee keskittyä lapsen ainutlaatuisuuteen. (Kielhofner 2008, 3-5.) Kielhofnerin mukaan toiminnallisella identiteetillä tarkoitetaan lapsen käsityksiä ja kokemuksia omasta itsestä toiminnallisena olentona ja siitä, minkälaiseksi toivoo tulevansa tulevaisuudessa. Elämänkulun aikana useat eri tekijät rakentavat toiminnallista identiteettiä. Näitä ovat esimerkiksi tavat, roolit, mielekkäät toiminnan kokemukset sekä ympäristön odotuksista muodostuneet yksilön käsitykset. Identiteetin ilmeneminen pystytään näkemään myös jatkumona ja se rakentuu minätietoisuuden kehittyessä lapsuudessa. Toiminnallinen identiteetti laajenee kohti sitä, mitä ihminen haluaa elämältä. (Kielhofner 2008, 106.)

MOHO- inhimillisen toiminnan mallin mukaan ajatusten mukaan peruskäsitteet ovat itse henkilö, tekeminen, ympäristö, toiminnallinen identiteetti, pätevyys sekä mukautuminen (Forsyth-Parkinson 2008, 7-12). Toimijuutta lähestytään oppinäytetyön pohdinnassa toimintaterapiassa käytettävän mallin MOHO:n kautta. Siinä tulee esille toiminnallinen osallistuminen, jonka kautta muodostuu toiminnallinen identiteetti (occupational identity). Kun lapsen toimijuus (occupational performance) saadaan selville, sen avulla voidaan tukea myös motivaatiota. Tämä on MOHO:n ajatusten kanssa linjassa. MOHO:n mallin mukaan ihminen rakentuu kolmesta eri osa-alueesta, jotka vaikuttavat toiminnalliseen osallistumiseen (occupational participation). Näitä osa-alueita ovat tahto, tottumus sekä suoriutumiskyky. Näiden lisäksi vaikuttaa ympäristön olosuhteet sekä käsillä oleva tehtävä. Tahto käsittelee motivaatiota ja tahto koostuu kolmesta eri osa-alueesta, joita ovat henkilökohtainen vaikuttaminen, mielenkiinnon kohteet sekä arvot. Nämä osa-alueet sisältävät sen, miten lapsi motivoituu ja valitsee toimintoja. (Kielhofner 2008, 26, 101-102; Forsyth – Parkinson 2008, 7-12.)

MOHO:n mukaan lapsen toiminta koostuu kolmesta toiminnan tasosta, joita ovat taidot, toiminnallinen suoriutuminen sekä toiminnallinen osallistuminen (occupational participation). Toiminnan kautta ihminen tekee töitä, leikkii ja huolehtii itsestä. Tämä on välttämätöntä ja osallistuminen niihin on henkilökohtaista. (Kielhofner 2018, 101-102.)

4 Lapsen toimijuuden ja osallistumisen edistäminen

Sipari ym. (2017,38) ovat tutkineet ja sen pohjalta kirjoittaneet Look-hankkeelle tutkimusraportin Lapsen edun toteutuminen kuntoutuksessa -osallistumista ja toimijuutta vahvistavat hyvät käytännöt. Raportissa ilmenee neljä edistävää aihetta lapsen osallistumiseen ja toimijuuteen liittyen, jotka nousivat esille Look-hankkeeseen osallistuvien ammattilaisten keskusteluissa. Neljä pääteemaa ovat lapsen yksilöllinen tuki, lapsen arjen ympäristöön vaikuttaminen, perheen sujuvan arjen tukeminen ja ammattilaisten osaaminen. Nämä pääteemat ilmenevät oheisessa kuviossa Lapsen

toimijuutta ja osallistumista mahdollistavat hyvät käytännöt ammattilaisten näkökulmasta. (ks. kuvio 1). (Sipari ym. 2017, 38.)

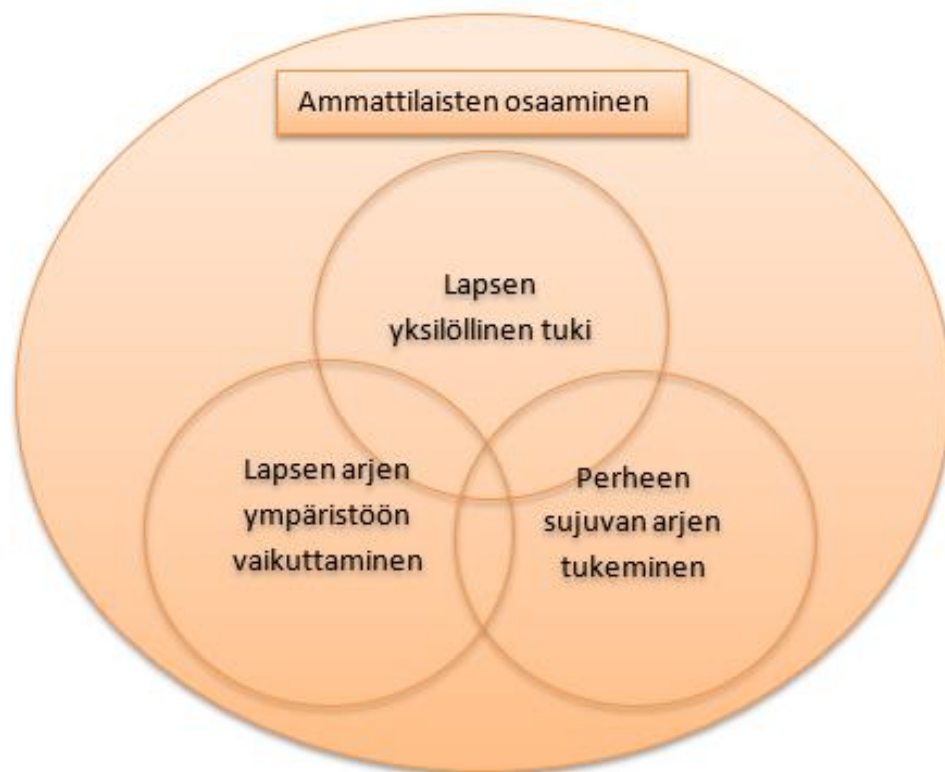
Lapsen yksilöllinen tuki kehittyy lapsen kanssa yhdessä toimimisesta lapsen yksilöllistä oppimista edistäen. Sipari ym. (2017) nostivat seuraavia asioita lapsen yksilöllisestä tuesta erityisesti esille. Näitä ovat keskusteleva suunnittelu, jota voidaan tukea kysymällä esimerkiksi lapsen omia ja hänellä tärkeitä asioita. Esille nousi myös tärkeänä arvioiminen lapsen kanssa, tuki oman näkökulman ilmaisun oppimiselle, lapsen identiteetin tukeminen, lapsen tukeminen sosiaalisten yhteisöjen jäsenenä, lapsen toiminnan ohjaaminen ja kehittyvien taitojen edistäminen, lapsen ymmärryksen lisääminen itseään koskevilla asioilla ja lapsen itsenäistymisen ja vastuunoton oppimisen ohjaus. (Sipari ym. 2017, 39.)

Toisena pääteemana tutkimusraportissa nousi perheen sujuvan arjen tukeminen. Tässä teemassa tulee huomioida arjen toimintaan sidotun harjoittelun ohjaaminen, dialogin käyminen vanhempien kanssa, perheen hyvinvoinnin tukeminen sekä kuntoutuksen käytännön toteuttaminen tarpeiden mukaan joustavasti toteutettuna. Tärkeää on ottaa huomioon tukeminen arjen tilanteissa, jotta ne olisivat mielekkäitä lapselle sekä sujuisivat hyvin. Jotta muutoksen tarve pystytään ymmärtämään, on erittäin olennaista keskustella myös vanhempien kanssa. On tärkeää tukea vanhemmuutta sekä löytää vanhempien voimavarat ja mahdolliset haasteet. Ammattilaiset nostivat olennaiseksi sen, että havaitaan mahdolliset arjen ilot, jonka kautta löydetään perheelle yhteistä mielekästä tekemistä. (Sipari ym. 2017, 44.)

Yksi neljästä teemasta on lapsen ympäristöön vaikuttaminen. Tähän liittyy osallistumisen mahdollisuuksien arviointi, ympäristön ohjaus, yhdessä oppiminen sekä yksilöllisten ratkaisujen kokeilu ja tuki. Ammattilaisten on hyvä ymmärtää ja tuntea arjen ympäristöt, joissa lapsi toimii. Ammatilainen voi vaikuttaa ympäristötekijöihin esimerkiksi ohjaamisella, yhdessä oppimisella ja kokeilemalla. Tärkeää on arvioida, löytää yksilöllisiä ratkaisuja, uskaltaa kokeilla asioita sekä antaa tukea lapselle. Ympäristöön kuuluu asenneympäristö, ympäristön fyysiset ominaisuudet ja toimijat. Sipari ym. (2017) näkivät tutkimusraportissaan, että ympäristöön vaikuttamalla

luodaan lapselle olosuhteita, jotka mahdollistavat lapsen osallistumisen ja toimijuuden. (Sipari ym. 2017, 45.)

Neljäntenä aiheena korostuu ammattilaisten osaaminen. Tästä aiheesta esille erityisesti nousee yhteistoimijuuden kulmakivet, joihin liittyy kolme aihetta. Näitä ovat kuntoutusta suuntavien tavoitteiden asettaminen yhdessä, jaetun ymmärryksen rakentaminen yhteisen oppimisen kautta ja yhteisten käytänteiden luominen neuvotellen. Tärkeäksi muodostui myös lapsi – ja perhelähtöinen työskentelyote, luottamuksellisen terapiasuhteen rakentaminen lapsen kanssa sekä lapsen edun huomioiminen ammattilaisten ja vanhempien näkökulmasta. Huomioon on otettava myös käytettävissä olevat resurssit sekä yhteistoimijuus. (Sipari ym. 2017, 48.)

Kuvio 1 Lapsen toimijuutta ja osallistumista mahdollistavat hyvät käytännöt ammattilaisten näkökulmasta

Siparin ym. (2017) tutkimuksen tuloksissa ilmeni, että lapselle merkityksellisen toiminnan keskeisiä ydintekijöitä ovat lapsen oma tahto ja ilmaisu, valinnat ja vaikuttaminen (Sipari ym. 2017, 82). Lapsen merkityksellisen toiminnan keskeiset ydintekijät muotoutuvat kuntoutuksessa vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden

kanssa. Tällöin kuntoutuksen yhteystoiminnassa muotoutuneet vastuut ja oikeudet ovat muokkaantuneet käytännöiksi ja yhteiseksi merkitykseksi. Tämä korostaa lapsen yksilöllisyyttä ja hänen tarpeistaan lähtevää toimintaa, jonka kautta lapsen kanssa yhdessä voidaan rakentaa lapsen kehitystä tukeva kokonaisuus kuntoutuksessa. Kuntoutuksessa lapsen oikeuksista tulla kuulluksi ollaan edetty siihen, että nähdään lapsi aktiivisena toimijana ja tasavertaisena kumppanina kuntoutuksessa. (Sipari ym. 2017, 82.)

Siparin ym. (2017, 82) tekemän tutkimuksen tuloksista yllätti se, että viranomaisnäkökulmasta lapsen edun konkretisoinnin hankaluus eli mitä on lapsen oikeus osallistua käytännössä. Heidän tutkimustuloksensa korostavat lapsen ydintekijöitä, joita ovat oppimisen ja onnistumisen lisäksi voimaantumiseen yhdistettäviä tekijöitä esimerkiksi lapsen oman tahdon ilmaisu, vaikuttaminen ja valinnat sekä minäkuva ja itsetunnon vahvistaminen. Tutkimuksessa ilmeni, että lapselle merkityksellinen toiminta ja sen näyttäytyminen tulisi ottaa huomioon laajana ja vuorovaikutteisena kokonaisuutena. Siihen ei välttämättä kykene vain yksi ammattikunta vastaamaan, vaan tärkeää on toimia moniammatillisesti. (Sipari ym. 2017, 82.)

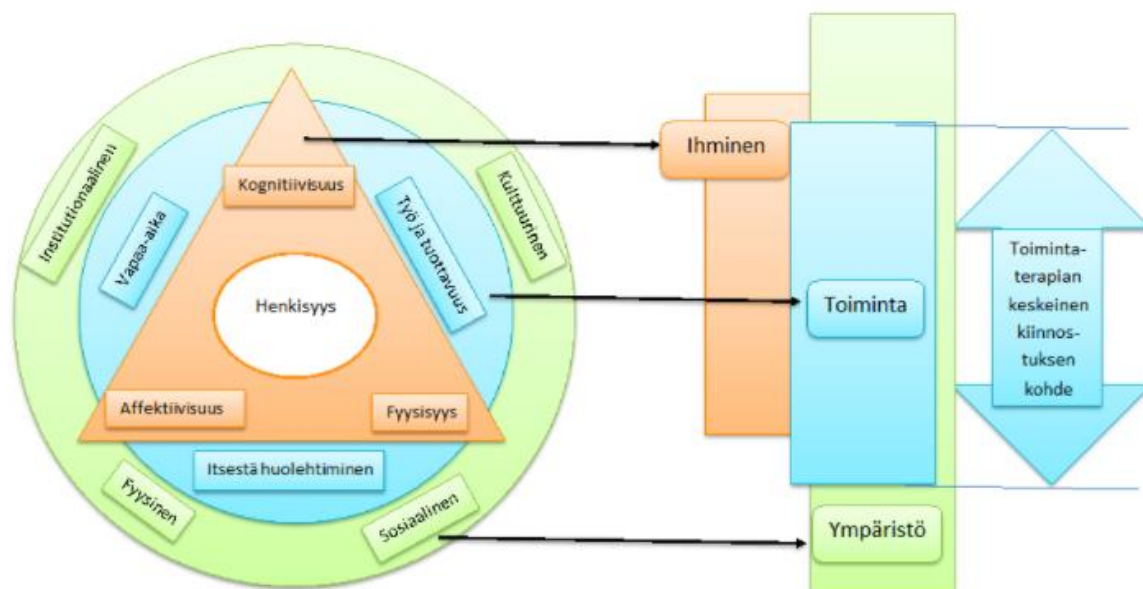
Tutkimustuloksissa ilmeni kolme kehittämiskohtaa liittyen lapsen edun kehittämiseen ja lapsen osallistumista ja toimijuutta vahvistaviin käytänteisiin. Nämä kolme kehittämiskohtaa muodostavat kuntoutuksessa loogisen jatkumon. Ensimmäisenä kehittämiskohtana on, että tunnistetaan lapsen arjessa olevat merkitykselliset asiat. Toiseksi lapsen osallistumisen tavoitteista neuvotellaan yhteystoiminnassa ja kolmanneksi tavoitteen saavuttamaksi etsitään ratkaisuja ja mahdollisuuksia lapsen kuntoutuksen ydintekijöistä. Nämä kolme kehittämisen kohdetta sijoittuvat lapsen kuntoutuksenprosessissa toiminatakyvyn kuvaukseen, tavoitteen asettamiseen ja toteutuksen ennakoitiin. (Sipari ym. 2017, 88.)

5 Toimintaterapian näkökulma toiminnan ja toiminnallisuuden mahdollistamiseen

Kanadalaisen toimintaa selvittävän teorian mukaan toimintaterapian ytimessä on asiakkaan toiminnan mahdollistaminen hänen omassa elinympäristössään. Kuviossa Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E) havainnollistetaan Kanadalaisen mallin pääpiirteitä (ks. kuvio 2). Toiminnalla tarkoitetaan kaikkea sitä, mitä lapsi tekee omassa elämässään huolehtiakseen itsestään ja toisistaan ollakseen tuottava omassa yhteisössään sekä nauttiakseen, levätäkseen ja rentoutuakseen. Toiminnalla voidaan siis nähdä olevan kolme eri tarkoitusta, joita ovat itsestä huolehtiminen, tuottava toiminta ja tuottavuus sekä vapaa-aika. Kanadalaisen toiminnan teorian mukaan toiminnan kautta lapsi pystyy valitsemaan kuinka kontrolloi, tasapainottaa sekä organisoii elämää. Tästä muodostuu tyytyväisyyden kokemuksia. (Townsend & Polatajko 2007, 23, 40-42, 44- 53.)

Toiminta voidaan nähdä yhdistävän lapsen hänen ympäristönsä kanssa. Lapsi vaikuttaa ympäristöön toiminnan kautta, mutta myös hän itse muuttaa omaa toimintaansa tai hän saattaa itse muuttua ympäristön vaikutuksesta. Toimintaympäristö jaetaan fyysiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen sekä institutionaaliseen ympäristöön. (Townsend & Polatajko 2007. 23, 40-42, 44- 53.)

Kanadalaisessa toiminnan teoriassa lapsella on syntymän myötä toiminnalliset edellytykset, jotka jaetaan kolmeen osa-alueeseen eli kognitiivisiin, fyysisiin sekä affektiivisiin toimintaedellytyksiin. Kaiken ytimenä on henkisyys, johon liittyy vahvasti lapsen yksilöllinen tahto sekä päättäväisyys, joihin taasen vaikuttaa ympäristö. Henkisyys pitää sisällään lapsen ymmärryksen merkityksistä, tarkoituksista ja yhteyksistä ja niistä lapselle muodostuu tarve toimia. Kanadalaisen toiminnan teorian mukaan toiminta antaa siis merkityksen elämälle. (Townsend & Polatajko 2007, 59- 60.)

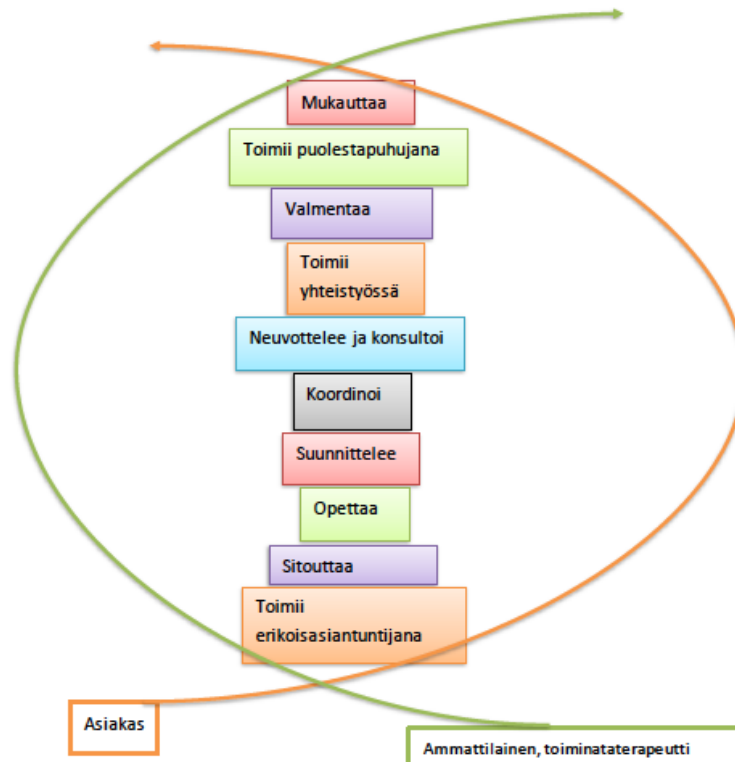

Kuvio 2 Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E)

Toimintaterapiassa tuetaan lasta muodostamaan ja ylläpitämään oman elämän toimintoja tarkoituksenmukaisella tavalla. Toimintaterapiassa korostuu tasa-arvoisuus eli toisin sanoen terapeutti sekä lapsi ovat samanarvoisia ja heillä on tasa-arvoiset roolit kuntoutuksessa. Myös lapsella siis tulisi olla aktiivinen rooli. Toimintaterapeutin rooli tulisi olla tukena terapian tavoitteiden asettamisessa, saavuttamisessa sekä itse kuntoutumisen prosessissa. Toimintaterapiassa toteutuu tavoitteellinen prosessi, jossa on selkeä aloitus ja lopetus sekä asiakaskeskeisyys korostuu prosessin eri vaiheissa. Prosessissa otetaan huomioon lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä suunnitellaan ja toteutetaan lapsen yksilöllisiä tavoitteita. Asiakkaana voi olla lapsi, lapsen perhe, asiakkaista muodostuva ryhmä, yhteisö, organisaatio tai yhteisö eri konteksteissa. Prosessissa on kaksi eri päätekijää, joita ovat toimintaterapeutti sekä lapsi. Lapsi nähdään aktiivisena osallistujana kaikissa prosessin vaiheissa ja hän on oman toimintansa asiantuntija. (Townsend & Polatajko 2007, 233.)

Kanadalainen malli asiakaslähtöisestä mahdollistamisesta (CMCE) kuvion mukaan toimintaterapeutilla on monipuolinen valikoima erilaisia keinoja mahdollistaa lapsen toimintaa (ks. kuvio 3). Toimintaterapian tavoitteena on toiminnan kautta mahdollistaa lapsen yksilöllinen ja sosiaalinen muutos omassa toiminnallisessa

ympäristössä. Dynaamisessa, mukautuvaisessa sekä vaihtelevaisessa terapiasuhteessa tuetaan lasta ottamaan turvallisesti riskejä omassa elämässään. (Townsend & Polatajko, 2007, 119, 218.)

Kuvio 3 Kanadalainen malli asiakaslähtöisestä mahdollistamisesta (CMCE)

Kanadalainen asiakaslähtöisen toiminnan mahdollistamisen mallin mukaan toimintaterapeutin tulee hyödyntää monipuolisesti taitojaan toiminnan mahdollistamiseksi. Taidot on jaettu kymmeneen erilaiseen taitoon. Toimintaterapeutin kymmenen mahdollistamisen taitoa kuvion mukaisesti (ks. taulukko 1) (Townsend & Polatajko 2007, 116-128).

Taulukko 1. Toimintaterapeutin kymmenen mahdollistamisen taitoa

Adapt eli mukautuminen	Yksilöllinen keino, joka vastaa lapsella ilmenneisiin toiminnallisiin haasteisiin. Toiminta tulisi pilkkoa sopivaksi lapselle.
Advocate eli puolestapuhuminen	Ohjata, neuvoa, haastaa uudella tavalla. Puhua lapsen puolesta. Rohkaista asioihin, jotka tuntuvat haasteellisilta.
Coach eli valmennus	Sitouttaa lapsi toimintaan. Lapsen tulee ottaa vastuu tilanteesta ja priorisoida tavoitteensa.
Collaborate eli yhteistyön tekeminen	Työskennellä yhdessä lapsen kanssa käyttäen empatiaa ja luottamusta. Esillä tulisi olla pyyteettömyys sekä kehittävä kommunikointi.
Consult eli neuvottelemine	Ajatusten vaihtaminen, pohtiminen, eri näkökulman saaminen. Kannustaminen, kuunteleminen, rohkaiseminen – osapuolten mielipiteet tulee kuulluksi ja niitä kunnioitetaan. Näitä muokataan mahdollisuuksien mukaan lapsen tarpeiden mukaan.
Coordinate eli koordinoiminen	Arvioinneissa saadaan tieto – lapsen toiminnan koordinoiminen, palveluja ja organisaatiota. Tahojen kanssa sovitaan yhteen näkökulmia, suunnitelmia, tehtäviä sekä dokumentteja.
Desing/build- eli suunnitteleminen / rakentaminen	Suunnitteleminen / rakentaminen – muokkaa / suunnittelee ortooseja, apuvälineitä- muokkaa ympäristöä ja apuvälineitä.
Educate eli opettaminen	Toiminnan avulla opetetaan muokkaamaan arkea- pilkotaan ja porrastetaan lapselle sopivaksi – tietoisuus oppimistyyleistä -> löytää lapselle sopiva.
Engage eli sitoutuminen	Osallistumista joko toisten tai itsensä. Olennaista päätösten kannalta – lapsi on aktiivinen päätöksentekijä.
Specialize eli erikoistuminen	Eriyisalueen asiantuntijaksi tuleminen- esimerkiksi teoreettiset/käsitteelliset viitekehykset.

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa siitä, miten etäkuntoutuksen (EETU) aikana verkoston toimijat tukivat lasten osallistumista kuntoutukseensa. Tavoitteena oli tutkia miten toimintaterapeutit ja varhaiskasvattajat kuvasivat lasten toimijuutta ja osallistumista osana EETU-hankkeen mentorointikeskusteluja.

Tutkimustehtävänä oli teoriasidonnaisen sisällön analyysin keinoin kuvata miten ammattilaisten osaaminen, yksilöllinen tuki, perheen sujuvan arjen tukeminen sekä lapsen ympäristöön vaikuttaminen toteutuu ammattilaisten näkökulmasta lasten toimintaterapiassa EETU-hankkeen aikana.

7 Tutkimusmenetelmä

Tässä opinnäytetyössä noudatettiin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähestymistapaa. Tuomen ja Sarajärven (2009, 85) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkittavilla henkilöillä on tietoa ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Lähteen mukaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan muun muassa tiettyä tapahtumaa tai ilmiötä, eikä siinä pyritä niinkään tilastollisiin yleistyksiin. Opinnäytetyö noudattaa laadullisen tutkimuksen menetelmää, koska tutkimus on kokemusperäinen ja mentorointihaastattelut muodostuivat toimintaterapeuttien ja varhaiskasvattajien omista ilmauksista sekä kokemuksista, joita ilmeni heidän toteuttaessa etäkuntoutusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2009, 161, 164) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksena käsitellä tapauksia ainutlaatuisina sekä kuvata todellista elämää ja tutkimuskohdetta laajasti. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164.) Opinnäytetyössä pyrittiin tuomaan mentorointihaastatteluissa mukana olleiden

toimintaterapeuttien ja varhaiskasvattajien äänet sekä näkökulmat esille tarkasti analysoiden.

7.1 Aineistonkeruu

Tiedonantajina opinnäytetyössä olivat EETU- hankkeeseen osallistuneet toimintaterapeutit sekä varhaiskasvattajat. EETU- hankkeeseen osallistuneet lapset olivat iältään 3-6-vuotiaita ja heillä kaikilla oli Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen päätös ja oma kuntoutussuunnitelma valmiina. Luvat tutkimuksen tekemiseen sekä sekundaarinen aineisto olivat hankittu EETU-hankkeen toimesta. Aineistosta valittiin toimintaterapeutti ja varhaiskasvattaja –parit kolmesta toimintaterapeutista ja kolmesta varhaiskasvattajasta. Tämä otos valikoitui siitä johtuen, että heidän seuranta-aika oli kokonaisuudessa täyttynyt eli he olivat olleet EETU-hankkeessa suunnitelman mukaisesti 6-10 kuukautta vuosina 2017-2018. Tämän tutkimuksen aineiston muodosti neljän lapsen toimintaterapiaa käsittelevät mentorointikeskustelut. Yhdellä toimintaterapeuteista oli kahden lapsen mentorointikeskustelut ja yhdessä mentoroinnissa oli ainoastaan toimintaterapeutti mukana. Mentorointeihin eivät osallistuneet perheet. Kyseiset aineistot olivat 4 x 30-60 minuuttia nauhoitettuja keskusteluaineistoja. Keskustelut litteroitiin sanatarkasti osittain hankkeen toimijoiden toimesta ja osittain opinnäytetyöntekijöiden toimesta. Mentorointikeskusteluja oli 12 ja niistä muodostui tekstiä 148 sivua rivivälillä 1 kirjoitettuna.

Taulukko 2 Mentorointiaineistot

Mentorointiaineistot				
Terapeutit & varhaiskasvattajat	1 Mentorointi	2 Mentorointi	3 Mentorointi	4 Mentorointi
1	Aineisto mukana	Aineisto mukana	Aineisto ei mukana	Aineisto mukana
2A	Aineisto mukana	Aineisto mukana	Aineisto mukana	Aineisto ei mukana
2B	Aineisto mukana	Aineisto mukana	Aineisto ei mukana	Aineisto mukana
3	Aineisto mukana	Aineisto mukana	Aineisto ei mukana	Aineisto mukana

Mentorointiaineistoa ei saatu jokaiselta mentorointikerralta teknisten haasteiden vuoksi. Nauhoitukset tehtiin Skype for business sovelluksella etäyhteydellä, jonka vuoksi yhteyttä ei aina saatu muodostumaan.

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Opinnäytetyössä aineisto kerättiin haastattelemalla eli äänitetyillä mentorointihaastatteluilla. Tuomi ym. (2009, 71) mukaan haastattelumenetelmän etuna on joustavuus ja tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta aiheesta (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 71). Tämä toteutui opinnäytetyössä ammattilaisten ja mentorin keskustellessa kokemusperäisesti lapsien kuntoutuksesta, onnistumisista, epäonnistumisista sekä kehitysideoista.

7.2 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin teoriasidonnaisena sisällönanalyysina. Opinnäytetyön sisällönanalyysi tehtiin teorialähtöisesti eli deduktiivisen päättelyn avulla, jossa analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen eli esimerkiksi teoriaan ja analyysia ohjaa teema. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113.)

Opinnäytetyön luokittelumallina käytettiin Siparin ym. (2017) kuvaamia osallistumisen ja toimijuuden tukemisen tekijöitä. Haastatteluja analysoitiin raportissa esille nousseisiin Lapsen osallistumista ja toimijuutta mahdollistaviin hyviin käytänteisiin (ks. kuvio 1). Tällöin käytettiin strukturoitua analyysirunkoa, joka tarkoittaa Tuomen & Sarajärven (2009, 113) mukaan sitä, että aineistosta kerätään ainoastaan niitä asioita, jotka sopivat analyysirunkoon. Tämän avulla pystyttiin vertamaan aikaisempaa mallia (ks. kuvio 1) uusista näkökulmista. Tuomen & Sarajärven (2009, 92) mukaan aineistosta on tärkeää rajata ilmiö kapeaksi, mutta kuitenkin niin, että ilmiöstä kerrotaan niin laajasti kuin mahdollista. Koko analyysiprosessin ajan pidettiin asetettu tutkimuskysymys mielessä, jotta ilmiö pysyy tarkoituksenmukaisena. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.)

Analyysissa edettiin teemoittelemalla eli aineistosta etsittiin ilmaisuja, joita kustakin mallimme (ks. kuvio 1) pääteemasta oli nostettu esille. (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Tarkoituksena oli pilkkoa ja ryhmitellä aineisto osa-alueiden mukaan ja vertailla eri pääteemojen esiintymistä aineistossa. Analyysivaihe aloitettiin mentorointiaineiston läpilukemisella. Seuraavaksi siirryttiin käymään aineistoa läpi alleviivaamalla osallistumisen ja toimijuuden teemaan liittyviä ilmauksia. Alleviivaamalla saatiin aineistosta kerättyä vain ilmiöön liittyvät asiat, jotka koottiin word -pohjaan. Löydetyt ilmaisut luokiteltiin mallin (ks. kuvio 1) pohjalta laadittuun word-matriisitaulukkoon. Matriisitaulukon muodostettiin kokoamalla otsikot ja havainnot käyttämällä pelkistämistä eli alkuperäiset ilmaukset tiivistettiin (ks. taulukko 3). Tämä tarkoittaa Tuomen ja Sarajärven (2009, 109) mukaan sitä, että aineistosta poistetaan epäolennainen tieto pois. Lähteen mukaan aineiston pelkistämistä ohjaa aina tutkimustehtävä eli tässä opinnäytetyössä mietittiin miten lapsen yksilöllinen tuki, perheen sujuvan arjen tukeminen, lapsen ympäristöön vaikuttaminen toteutuu sekä miten ammattilaisten osaaminen tulee esille mentorointihaastatteluissa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 109.) Matriisitaulukon valmistuttua tuloksia etsittiin ja pilkottiin haastatteluista kohta kohdalta erillisiin taulukkoihin väriteemoittain pääteemojen mukaisesti sekä niiden alla oleviin osa-alueisiin (ks. kuvio 1). Taulukoinnin avulla päästiin tarkastelemaan, mitkä toimijuuden ja osallistumisen edistämisen keinot olivat toimintaterapeuttien ja varhaiskasvattajien käytössä aineistonkeruu hetkellä. Tulokset koottiin alkuperäisen kuvion (ks. kuvio 1) mukaisesti visuaaliseen muotoon ja siitä tunnistettiin ne alueet, jotka eivät tulleet mentoroinneissa esille. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93,109.)

Pohdintaa ja johtopäätöksiä varten toteutettiin taulukot, joissa oli kopioitu alkuperäisen mallin kuvio (ks. kuvio 1). Tämän perusteella havaintoja pilkottiin mentorointihaastatteluista eri pääteemoittain, mitkä ilmenivät litteroinneista ja mitkä eivät. Tämän jälkeen kirjattiin opinnäytetyön tutkimuksen johtopäätökset. Tuomen ja Sarajärven (2009, 108-109) mukaan sisällönanalyysissä on tarkoitus, että pystyttäisiin muodostamaan tiivis kuvaus ilmiöstä. Tämän ajatuksen pohjalta tehtiin opinnäytetyön johtopäätökset käyttämällä taulukoita. Tällä tavoin pyrittiin saamaan koottua aineisto mahdollisimman selkeään sanalliseen muotoon ja niin, ettei siitä katoa informaatio. Pyrkimyksenä oli tuoda tärkein tieto esille tutkimuksessa ottamalla huomioon

ainoastaan lapsen osallistumiseen sekä toimijuuteen liittyvät tekijät, jotka ovat toteutuneet mentoroinneissa. Lainauksia lisättiin mentoroinneista jokaisen osa-alueen alle, jotka olivat pääteemoittain taulukoitu. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 108-109.)

Tulosten ja johtopäätösten kirjaamisen jälkeen, lähdettiin pohtimaan toteutunutta lapsen osallistumista ja toimijuutta toteutuneessa etäkuntouksessa mallin pohjalta (ks. kuvio 1). Ilmauksia kirjattiin etäkuntouksesta yleisesti ja ilmiöistä ja siitä, miksi jokin osa-alue ilmeni tai ei ilmennyt. Opinnäytetyössä pohdittiin myös eettisyyttä, luotettavuutta sekä mahdollisia jatkotutkimusideoita.

Taulukko 3 Miten autenttinen ilmaisu pelkistettiin ja luokiteltiin

Suora ilmaisu	Pelkistys	Pääteema	Osa-alue
...Tossa hänen leikinvalintataulussaan mistä hän näyttää et mitä hän haluaa tehdä ja millä hän haluaa leikkiä...	Ilmaisun tukeminen apuvälineiden kautta	Lapsen yksilöllinen tuki	Tuki oma näkökulman ilmaisun oppimiselle
... COPMi tehtiin nytte äidin kanssa. Siitä on nää uusinta arviot...	Tavoitteiden arvioiminen uudelleen perheen kanssa	Perheen sujuvan arjen tukeminen	Dialogi vanhempien kanssa
...Strukturoitu hyvin tarkkaan tällä hetkellä et se on niinku	Kuvatuella vahvistettu kauppaleikki	Lapsen arjen ympäristöön vaikuttaminen	Yksilöllisten ratkaisujen kokeilu ja tuki
kuvatuella ja kuvanvaihdolla toimiva kauppaleikki...			
...Me tehtiin yhdessä niitä tavoitteita ja GASEja niin sekini oli jo niin ku iso jotenki tuli sellainen yhteinen pohja...	Moniammatillisuus GAS-tavoitteita asettaessa	Ammattilaisten osaaminen	Yhteisten käytänteiden luominen neuvotellen

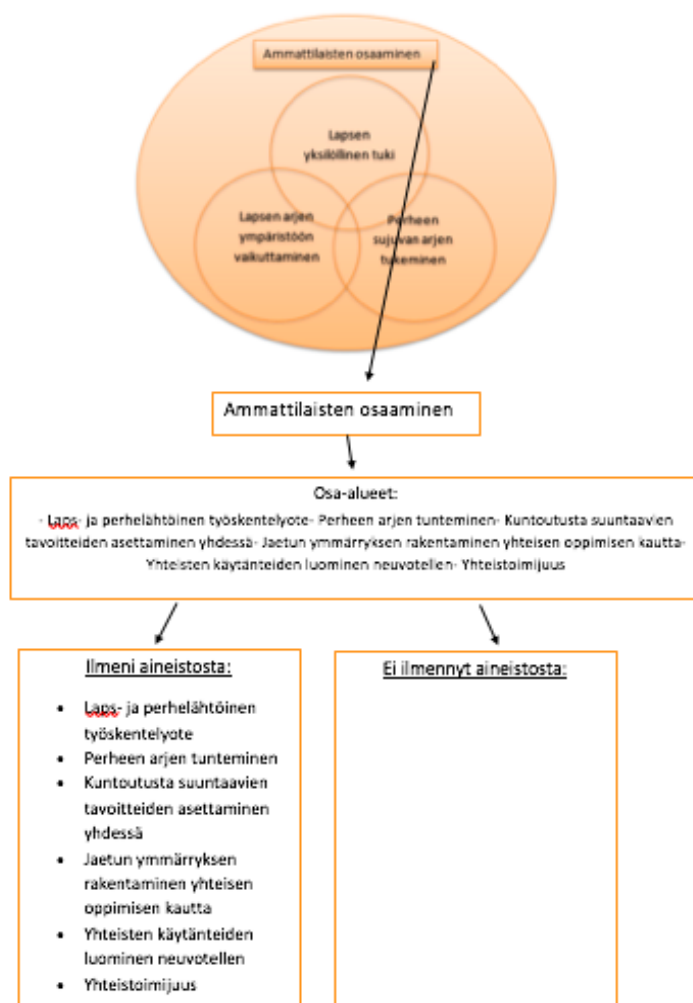
8 Tulokset ja johtopäätökset

Tässä kappaleessa käydään läpi, miten lapsen osallisuutta ja toimijuutta tukevat pääteemat lapsen ympäristöön vaikuttaminen, lapsen yksilöllinen tuki ja perheen sujuvan arjen tukeminen toteutuu sekä miten ammattilaisten osaaminen tulevat esille ammattilaisten työskentelyssä mentorointihaastattelujen perusteella.

8.1 Osallistumisen ja toimijuuden näkyminen

Ammattilaisten puheista ilmeni terapeuttien sekä varhaiskasvattajien työskentely, jossa tuettiin lapsen osallistumista ja toimijuutta pääosin Lapsen toimijuutta ja osallistumista mahdollistavat hyvät käytännöt ammattilaisten näkökulmasta -kuvion mukaisesti (ks. kuvio 1). Ammatillaiset toteuttivat kaikkia neljää pääteemaa lapsen osallistumisen ja toimijuuden tukemiseksi. Analyysin perusteella on kuitenkin nähtävissä joitakin puutteita esimerkiksi lapsen yksilöllisessä tukemisessa keskusteleva suunnittelu ja arviointi sekä itsenäistymisen ja vastuunoton oppimisen ohjausta käsittelevät ilmaisut eivät ilmenneet ammattilaisten työskentelyssä. Ammatillaiset tukivat perheen sujuvaa arkea lukuun ottamatta kuntoutuksen käytännön toteuttamista joustavasti.

8.2 Ammattilaisten osaaminen

Kuvio 4 Ammattilaisten osaaminen

Pääteema ammattilaisten osaaminen näkyi mentoroinneissa ilmenemällä kaikissa ammattilaisten osaamisen osa-alueissa (ks. kuvio 7). Eniten mentoroinneista korostui lapsi- ja perhelähtöinen työskentelyote. Tämä tuli esille ammattilaisten ottaessa huomioon lasten oman jaksamisen ja vireystason toimiessaan heidän kanssaan. Lapsilähtöisyys ilmeni esimerkiksi ammattilaisten mukauttaessa etäsovelluksia myös lapsen käyttöön sopivimmiksi ja lapsien osallistuminen kasvasi etäsovelluksia käyttäessä. Esimerkiksi käytettyä etäsovellusta esitettiin kehitettäväksi

lapsiystävällisemmäksi hymiöiden avulla. Ammattilaiset huomioivat myös mentorointien perusteella lapsen yksilöllisyyden sekä toimintakyvyn arviointimenetelmiä valitessaan. He toivat muun muassa ilmi, että haluisivat asteikoltaan erityislapsille sopivamman arviointimenetelmän. Perhelähtöisyys korostui ammattilaisten pitäessä tärkeänä, että molemmat vanhemmat osallistuivat lapsen kuntoutukseen. Mentoroinneissa ilmeni usein, että äidit olivat mukana yhteistyössä, mutta isät harvemmin.

- *Silloin täytyy aina niin kuin miettiä, että miten paljon se lapsi kestää ja jaksaa. (Ammattilainen)*
- *Eskari alkamassa, iso harppaus tulee olemaan tälle lapselle. (Ammattilainen)*
- *Tavallaan miten se muutettaisiin vähän enemmän lapsimahdolliseksi, ettei vaan se perhe vaan se lapsi olisi kanssa siinä mukana. (Ammattilainen)*
- *Isä on myös osana sitä, ettei pelkästään äiti. Olisi tärkeä juttu. (Ammattilainen)*

Kuntoutusta suuntaavien tavoitteiden asettaminen yhdessä ilmeni myös yhdestä mentoroinnista ammattilaisen suunnitella tavoitetta yhdessä lapsen kanssa ja päivittämällä tavoitteita moniammatillisesti selkeästi yhdessä perheen kanssa.

Ammattilaiset muun muassa kuvasivat yhdessä perheen kanssa alkutavoitteiden asettamista todella antoisaksi. Ammattilaisten moniammatillinen yhteistyö korostui heidän asettaessaan lapselle alku- ja välitavoitteita kuntoutuksessa.

Toimintaterapeutit ja varhaiskasvattajat keskustelivat mentorointikeskusteluissa lapsille asetetuista tavoitteista. Tämä mahdollisti sen, että tavoitteet pysyivät selkeinä kaikkien ammattilaisten kesken koko lapsen kuntoutusprosessin ajan.

- *Tarkennettiin noita tavoitteita eli lähinnä noista tavoitteista puhuttiin yhdessä. (Ammattilainen)*
- *Me tehtiin yhdessä niitä tavoitteita, niin sekin oli jo niin iso asia jotenkin, tuli sellainen yhteinen pohja. (Ammattilainen)*

Perheen arjen tunteminen ilmeni ammattilaisten selkeällä kuvalla lapsen arjesta. Tämä tuli ilmi ammattilaisten puhuessa siitä, miten käytetty etäsovellus mahdollistaa joustavan yhteydenpidon perheen ja ammattilaisten kesken. Käytetyn etäsovelluksen avulla ammattilaiset ja perhe pystyvät puolin ja toisin kuvailemaan lapsen arkea eri ympäristöissä kirjoittaessaan sinne kommentteja lapsen toiminnasta. Tämä mahdollisti kokonaisvaltaisemman kuvan lapsen osallistumisesta ja toimijuudesta arjessa.

- *Tottakai se antaa paljon kokonaisvaltaisemman kuvan siitä lapsen arjesta, että mitä se lapsi käsittelee missäkin tilanteessa. (Ammattilainen)*

Jaetun ymmärryksen rakentaminen yhteisen oppimisen kautta näkyi mentoroinnissa siinä, että terapeutit ja varhaiskasvattajat pystyivät yhdessä palaamaan lapselle asetettuihin tavoitteisiin päivittämällä niitä lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Ammattilaiset keskustelivat usein mentoroinneissa lapsen tavoitteista ja kokivat sen merkityksellisenä, että päivittävät yhdessä moniammatillisesti lapsen tavoitteita.

- *Tavoitteita on tarkennettu, täsmennetty ja pohdittu jakson aikana enemmän kuin normaalisti kuntoutuksen aikana tehdään. (Ammattilainen)*

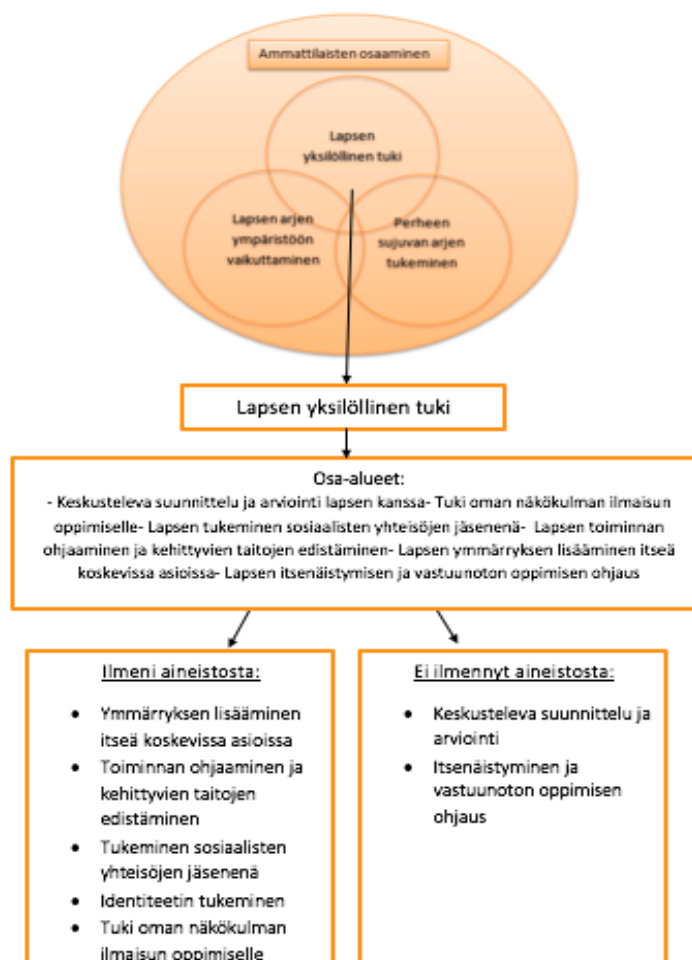
Yhteisten käytänteiden luominen neuvotellen ilmeni ammattilaisten priorisoidessa lapsen haasteet tärkeysjärjestykseen. Lapsella saattoi olla monella eri osa-alueella haasteita, joten ammattilaiset pitivät tärkeänä miettiä, mihin haasteeseen ensisijaisesti puututaan kuntoutuksessa.

- *Hänen oman vireystilansa mukaisesti, mutta ykkösjuttuna nyt tällä hetkellä meillä on tämä suujumppa, koska hänellä on nyt tullut hirveän paljon ääniteitä. (Ammattilainen)*

Mentoroinneissa yhteistoimijuus ilmeni ammattilaisten ajatellessa etäkuntoutusta keinona, jonka avulla pystyttäisiin edistämään yhteistyötä etäkuntoutuksen avulla ja toimimalla niin, että ammattilaisilla olisi yhtenäinen käsitys lapsen voimavaroista.

- *Etäkuntoutuksen myötä toivot yhteistyötä. (Ammattilainen)*
- *Yhteinen ymmärrys siitä, miten haastaa lasta, miksi toimii tietyllä tavalla ja, mitä tapahtuu lapsella. (Ammattilainen)*

8.3 Lapsen yksilöllinen tuki

Kuvio 5 Lapsen yksilöllisen tuen ilmeneminen mentorointiaineistossa

Lapsen yksilöllisen tuen pääteeman alla olevat osa-alueet (ks. kuvio 4) ilmenivät mentoroinneista lukuun ottamatta keskustelevaa suunnittelua ja arviointia sekä lapsen itsenäistymisen ja vastuunoton oppimisen ohjausta.

Mentoroinneista havaittiin, että ammattilaiset olivat tukeneet lapsen toimijuutta ja osallistumista erityisesti tukemalla lapsen oman näkökulman oppimista. Oman näkökulman oppimista tuettiin esimerkiksi käyttämällä apuvälineitä lapsen ilmaisun tukemiseen ja antamalla tukea lapselle valintatilanteissa. Esimerkiksi lapsen kanssa

toimiessa käytettiin leikinvalintataulua, josta lapsi sai itse päättää, mitä haluaa tehdä ja millä haluaa leikkiä.

- *Kyllä hänellä (lapsella) on valintamahdollisuus, mutta hän ei tee sitä valintaa. (Ammattilainen)*
- *Kuvilla hän kommunikoi ja ymmärtää enemmän kuin uskoisikaan. (Ammattilainen)*

Lapsen toiminnan ohjaaminen ja kehittyvien taitojen edistäminen -osa-alueen huomioiminen näyttäytyi myös ammattilaisten työskentelyssä esimerkiksi käyttämällä videointia, toistoja, lapselle yksilöllisesti sopivia interventiokeinoja sekä motivointia tukemaan lapsen osallistumista ja toimijuutta. Ammattilaiset kokivat, että videointi motivoi lasta toimintaan.

- *Lapsi motivoitui tekemään kynähommia kun mä kuvaan miten hienoja kirjaimia sieltä tulee ja sit me katotaan sitä videoo yhdessä. (Ammattilainen)*
- *Videointi on nyt oikeesti ylläpitänyt sitä niinkun hänen sitä toimintakaavaa tällä niinko hänen mielessään, et mitenkä tämä homma menee.. jopa niinku motivoinut. (Ammattilainen)*

Identiteetin tukeminen ilmeni ammattilaisen tietoisuutena lapsen identiteetistä ja mitä tukikeinoja tulisi käyttää tämän mukaisesti. Ammattilaiset pyrkivät valitsemaan toiminnat lapsen yksilölliset piirteet huomioiden.

- *Vanhemmat ennalta lukevat mitä tapahtuu. Se on sellanen, että lapsi enemmän oppisi käyttämään hänen tukimuotojaan. On ne kuvat, mutta hänen täytyy itse näyttää ilman aikuisen tukea. (Ammattilainen)*
- *Lapsi on kova mallintamaan niin täällä tekee kaikki sen. Eikä siinä vastaan sanomista, että se menee niin. (Ammattilainen)*

Tukeminen sosiaalisten yhteisöjen jäsenenä näkyi ammattilaisten osatessa kertoa lapselle oikean ja väärän eroavaisuudet sekä löytämällä oikeat interventiot, jotka tukisivat lasta sosiaalisten yhteisöjen jäsenenä. Tämä ilmeni esimerkiksi

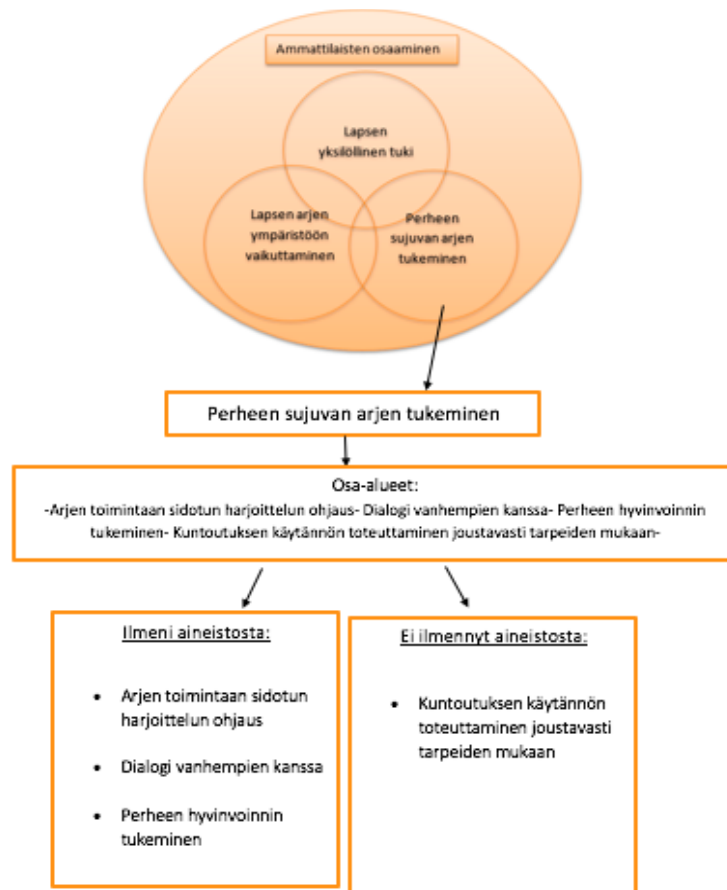
ammattilaisten ottaessa kaverin mukaan leikkeihin, jotta lapsi oppisi toiselta lapselta. Ammatillaiset kiinnittivät huomiota ryhmässä toimimiseen ja siihen, kuinka se vaikuttaa lapsen toimintaan, kun paikalla on muita lapsia.

- *Se on sellainen ota-anna leikki, että nää leikit niin, että siihen tulis kaveri mukaan ja lapsi oppisi siitä omasta toiminnastaan ja miten vastata siihen leikkiin. (Ammattilainen)*
- *Ensin tulee toiminta tutuksi ja sitten tulee vasta ja ylipäätään se, että joutuu vuorovaikutukseen niin kuin ensin on harjoiteltu ennen näitä videoita että hän oppii vuorovaikutusta. (Ammattilainen)*

Ymmärryksen lisääminen itseä koskevissa asioissa osa-alueessa ilmeni aineiston mukaan, että ammatillaiset eivät kysyneet lapselta itseltään häntä koskevista asioista. Mentorointien perusteella lapsien huolien kuunteleminen ja tietoisuus, siitä missä määrin lapsi tiedostaa omat tavoitteensa jäi vähemmälle. Aineistosta havaittiin, että lapsen vanhempia ja heidän toiveitaan kuunnellaan ja heidän kanssaan käytiin läpi tavoitteet, mutta lapsen osallistuminen tällä kohdin näyttäytyi vähäisenä.

- *Tietääkö lapsi, että hänen tavoitteensa on keskittyminen. (Ammattilainen)*
- *En minä tiedä, ei se varmaan ei. (Ammattilainen)*

8.4 Perheen sujuvan arjen tukeminen

Kuvio 6 Perheen sujuvan arjen tukeminen

Perheen sujuvan arjen tukemisen pääteeman alla (ks. kuvio 5) ilmeni kaikkiin muihin tämän alla oleviin osa-alueisiin lukuun ottamatta kuntoutuksen käytännön toteuttamista joustavasti tarpeiden mukaan.

Osa-alueisiin kuuluva dialogi vanhempien kanssa -osa-alue ilmeni jokaisessa mentoroinnissa. Tätä ammattilaiset tukivat esimerkiksi asettamalla tavoitteita perheiden kanssa yhdessä, kuuntelemalla vanhempien huolia sekä ottamalla vanhemmat mukaan lasta koskeviin keskusteluihin.

- *Joku muutoksen paikka, äiti kysyi siihen neuvoa. (Ammattilainen)*

- *Saadaan ne GAS-tavoitteet ja päästään yhdessä kaikki samalle viivalle ja lähdetään siitä eteenpäin. (Ammattilainen)*
- *Äiti oli sillä tavalla hyvin vaikuttunut siitä videolla näkyvästä leikistä, siitä miten lapsi käytti sitä kuvataulua. (Ammattilainen)*

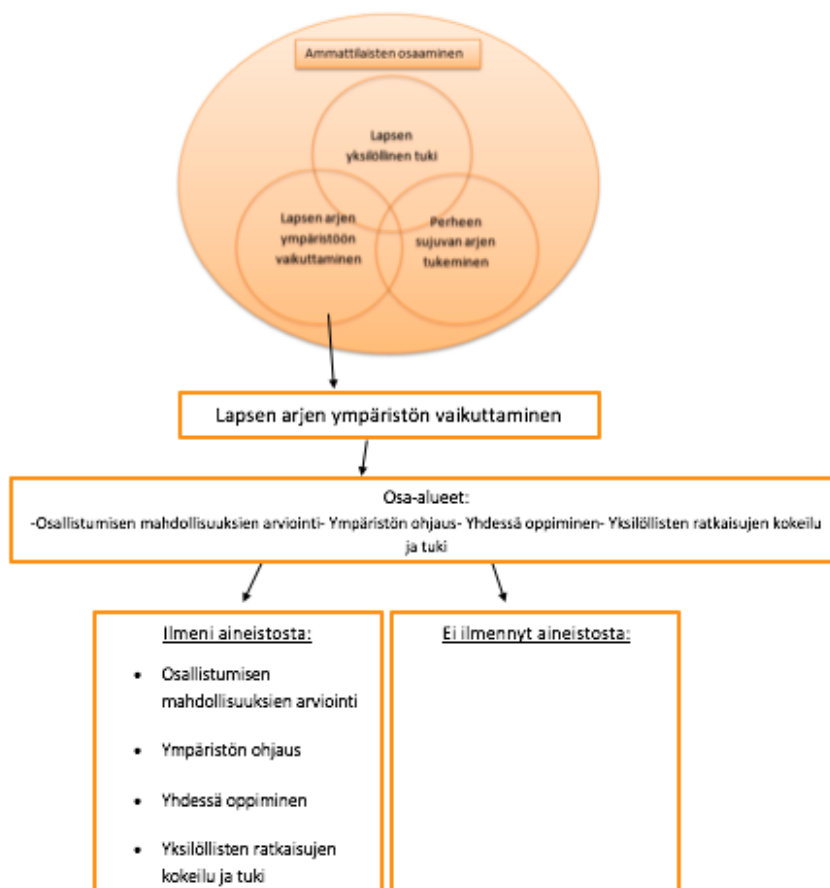
Osa-alue perheen hyvinvoinnin tukeminen näyttäytyi muun muassa ammattilaisten siirtäessä lapsen interventioita kotioloihin ja samalla huomioimalla perheen voimavarat tavoitteita asettaessa. Mentoroinneista ilmeni esimerkiksi, että äiti oli halukas saamaan videon lapsen tekemistä toiminnoista terapiatilanteissa sekä päiväkodissa, jotta näitä toimintoja voitaisiin siirtää myös kotona tehtäviksi.

- *Äiti mukana terapiatilanteissa. Perhe ottanut käyttöön erilaisia keinoja kotona. (Ammattilainen)*
- *Ajatellaan lapsesta ja perheestä käsin niin niitä tavoitteita ei kannattaisi hirveän monta olla yhtä aikaa. (Ammattilainen)*

Arjen toimintaan sidotun harjoittelun ohjaus -osa-aluetta tuettiin tukemalla esimerkiksi lapsen osallistumista ja toimijuutta kuvatuen avulla sekä antamalla lapselle ohjausta kotiympäristössä toimiessa. Mentoroinneista ilmeni, että äiti oli ollut esimerkiksi vaikuttunut siitä, kuinka lapsi osasi käyttää leikissään kuvataulua itsenäisesti.

- *Äiti on sanonut, että hänellä on niin kuin päiväkodissa kuvat ja kuvalla näytetään, että nyt lähetään päiväkotiin. (Ammattilainen)*
- *Kesätauvoja niin vanhemmatkin vois videoida jotain ikään kuin kotiympäristössä. (Ammattilainen)*

8.5 Lapsen arjen ympäristöön vaikuttaminen

Kuvio 7 Lapsen arjen ympäristöön vaikuttaminen

Lapsen arjen ympäristöön vaikuttamisen pääteemoista (ks. kuvio 6) mentoroinneista ilmeni osuvuudet jokaiseen. Eniten löytyi yksilöllisten ratkaisujen kokeilu ja tuki osa-alueeseen ammattilaisten käyttämiä keinoja lapsen osallistumisen ja toiminnallisuuden tukemiseen. Esimerkiksi monella lapsella tukena oli oma henkilökohtainen avustaja ja lapsilla oli käytössä yksilöllisesti sopivia tuki-interventioita. Tuki-interventioina lapsilla käytettiin esimerkiksi kommunikaatiotaulua ja kuvatukea erilaisissa arjen toiminnoissa sekä käytettiin kuntoutuksen tukena arjen toiminnan videointia ja niiden katselemista. Ammatillaiset hyödynsivät myös app-

sovelluksia pelaamalla niitä lasten kanssa sekä siirtämällä ne sen jälkeen käytäntöön lapsen arjessa.

- *Ohjaajan tuki kolmena päivänä viikossa. (Ammattilainen)*
- *Strukturoitu hyvin tarkkaan tällä hetkellä, et se on niinku kuvatuella ja kuvan vaihdolla toimiva leikki. (Ammattilainen)*
- *Me ollaan siis kuvattu terapioida tai leikkitalanteita. Lapsi on kaikista eniten edistynyt niiden avulla, koska on niin padi-orientoitunut. (Ammattilainen)*
- *Harakka nappaa niitä hedelmiä -lautapeli niin siitä on tehty sellainen app-sovellus. Se harakka-peli on lapselle lautapelinä tuttu, et me oletetaan, että voitaisiin käyttää molempia menetelmiä, sekä lautapeliä että app-sovellusta. (Ammattilainen)*

Yhdessä oppiminen ilmeni videotukea käyttäessä yhdessä lapsen kanssa.

Osallistumisen mahdollisuuksien arviointi ilmeni ammattilaisten huomioidessa ympäristön vaihtelevuuden sekä sen vaikutuksen lapsen motivaatioon sekä toimintakykyyn. Ammatillaiset huomioivat, että välttämättä ryhmässä toimiessa lapsen mahdolliset haasteet eivät tulleet esille samalla tavalla, kuin lapsen ollessa yksin esimerkiksi kotona. Lapsi ei esimerkiksi käynyt vessassa itsenäisesti kotona, mutta päiväkodissa ryhmän toimintaa mallintaen pystyi suorittamaan vessassa käymisen.

- *Meillä on kuitenkin ryhmäpaine, ei näy sellaiset ongelmat. (Ammattilainen)*

Ammattilaiset myös kiinnittivät huomiota yhteistoimijuuteen päiväkodin ja kodin välillä sekä käyttivät monipuolisesti interventioita lapsen ohjaamisessa ottaen huomioon yksilölliset tarpeet, jossa korostui ympäristön ohjaus osa-alue. Lapsen asioista keskusteltiin moniammatillisesti ja perheen kanssa yhdessä sekä mietittiin lapselle sopivat keinot jokaiseen ympäristöön. Lapsella saattoi olla myös esimerkiksi kokoaikainen tai osa-aikainen henkilökohtainen avustaja, kenen kanssa tehtiin yhteistyötä liittyen lapsen toimintaan. Tarpeen vaatiessa lapsen osallistumista tuettiin tabletin avulla, jotta lapsen ymmärrys toiminnasta kehittyisi visuaalisen näön kautta.

- *Toimintoja mitä on käytetty, on otettu käyttöön päiväkodissa. On harjoiteltu sekä konkreettisesti, että tabletilla kuvattuna näytetty sitä tilannetta. Tätä vahvistetaan visuaalisen näön kautta, että toiminnan kautta. (Ammattilainen)*

8.6 Johtopäätökset

Käyttämämme mallin mukaan (ks. kuvio 1) ammattilaisten osaaminen toteutui neljän pääteeman mukaisesti lapsen osallistumisen ja toimijuuden tukemisessa. Lapsen yksilöllisen tuen pääteeman alla olevista keskustelevala suunnittelu ja arviointi sekä itsenäistymisen ja vastuunoton oppimisen ohjaus osa-alueet eivät ilmenneet mentoroinneista. Myöskään perheen sujuvan arjen tukemisen pääteeman alla oleva osa-alue kuntoutuksen käytännön toteuttaminen joustavasti tarpeiden mukaan ei ilmennyt lainkaan aineistoista. Ammattilaisten osaaminen näkyi vahvana ammattilaisten työskentelyssä korostamalla lapsi- ja perhelähtöisen työskentelyotteen osa-alueessa.

Mielestämme mallimme (ks. kuvio 1) pääteemassa lapsen yksilöllinen tuki ilmeni puutteita lapsen tietoisuudesta omista tavoitteistaan terapiassa. Ammatillaiset eivät olleet tietoisia lapsen mahdollisesta huolesta omasta toimintakyvystään.

Mentoroinneista ei löytynyt mainintoja, joissa olisi käynyt ilmi, että lapsen ymmärrystä omista asioista olisi erityisesti tuettu interventioiden aikana. Mentoroinneista ei myöskään löytynyt keskustelevala suunnittelua ja arviointia lapsen kanssa tai lapsen itsenäistymisen ja vastuunoton oppimisen ohjausta osa-alueisiin vastaavuuksia. Sen sijaan aineistoista ilmeni, että vanhempien kanssa käytiin keskustelua paljon liittyen lapsen tavoitteisiin sekä kuntoutusprosessiin.

9 Pohdinta

Mielestämme etäkuntoutus saattaa mahdollistaa tehokkaamman kuntoutusprosessin ja siinä tulisi ottaa huomioon samat kuntoutuksen ja toiminnan tavoitteet sekä kuulla lapsen oma ääni yhtä lailla kuin kasvokkainkin toteutuvassa kuntoutuksessa.

Mentorointien perusteella esimerkiksi yhteydenpito perheiden ja ammattilaisten kesken onnistui paremmin, jolloin interventiot oli mahdollista toteuttaa myös

kotiympäristössä. Etäkuntoutus helpotti lapsen harjoitteiden ja tavoitteiden päivittämisessä, koska silloin terapeutilla oli mahdollisuus nähdä niiden toimivuus videoista. Myös nopea yhteydenotto mahdollistui etäkuntoutuksen avulla, sillä esimerkiksi päiväkodissa oli mahdollista näyttää asiakkaasta videota ja terapeutti näki nopeasti, miten lapsi pärjasi eri toiminnoissa. Ammatillaiset hyödynsivät myös lapsen edistymisen sekä motivaation tukemiseen interventioiden sekä toimintojen videotointia. Videointi toimi mielestämme myös lapsen apuna prosessoida omia tunteitaan. Jämsen & Pyykkösen (2014, 41) mukaan lapsen olisi tärkeää olla tietoinen siitä, miten ilmaista tunteitaan yhteisössä. (Jämsen & Pyykkönen, 2014, 41). Mielestämme on tärkeää, jos lapsi kykenee teknologian avulla tuntemaan osallistumisen tunnetta tai ilmaisemaan tunteitaan paremmin. Tunteiden ilmaisu ja osallistumisen tunne tuli esille mentoroinnissa lapsilla ilmenneinä positiivisina reaktioina heidän nähdessä videoita esimerkiksi toimintaterapeutin tai sairaalaklovnin, keitä oli kuvattu lapsien ollessa sairaalajaksoilla. Lapset käsitelivät jälkepäin videon kautta myös negatiivisia tunteita, kuten raivokohtauksia terapiatilanteissa.

Etäkuntoutus on erilaisia tekniikoita, jotka tukevat kuntoutumista. Mielestämme tärkeintä etäkuntoutuksessa on riittävä perehdytys ja ammattilaisten sekä perheiden on oltava varma taidoistaan käyttää sovelluksia. Mentoroinneista näkyi, että tekniikka saatettiin kokea haastavaksi. Aiemmassa etäkuntoutukseseen liittyvässä opinnäytetyön tuloksissa (Fisk & Tuisku 2018, 23) tuli ilmi, että etäteknologia koettiin haasteelliseksi ammattilaisten osalta. (Fisk & Tuisku 2018, 23.) Myös tässä opinnäytetyössä haasteet ilmenivät ammattilaisilla sovellusten käyttöönotossa.

Valviran (Potilaalle annettavat terveydenhuollon palvelut 2015) mukaan etäpalveluissa potilastietojen välittämiseen ja tallentamiseen käytettävien tietojärjestelmien on noudatettava vaatimuksia, jotka ovat salassapito, tietosuoja sekä tietoturva koskevia säännöksiä. (Potilaalle annettavat terveydenhuollon palvelut 2015). EETU- hankkeen aikana käytetyt etäsovellukset täyttivät nämä vaatimukset. Ammatillaiset esimerkiksi käyttivät viestintävälineenä etäsovellusta, jossa oli suojatut viestintämenetelmät. Tätä kyseistä etäsovellusta voisi hyödyntää mielestämme moniammatillisesti näyttämällä päiväkirjaa muille lapsen kuntoutussuunnitelmaan kuuluville ammattilaisille, jotta kaikki näkisivät konkreettisesti lapsen edistyksen videoilta. Mentoroinneissa tämä

ilmeni myös lääkärin toiveena nähdä videolta lapsen edistys. Mielestämme erittäin tärkeää on muistaa yksityisyydensuoja etäsovelluksia käytettäessä, jotta niitä pystytään hyödyntämään mahdollisimman tehokkaasti.

Mentorointiemme perusteella ammattilaiset olivat positiivisia etäteknologiaa kohtaan, koska se lisäsi ammattilaisten sekä perheen välistä vuorovaikutusta. Mielestämme ammattilaisten motivoituminen edistää etänä toteutettavan kuntoutuksen toteuttamista. Havaitimme mentoroinneista, että ammattilaiset olivat innokkaita kehittämään etäkuntoutusta jatkossa erilaisten sovellusten avulla. Mielestämme oli positiivista, että ammattilaiset näkivät moniammatillisen yhteistyön tärkeänä, joka vaikutti siihen, että lapsen tavoitteista saatiin selkeitä ja ne olivat yhtenäisiä ammattilaisten kesken. Ammattilaisten osaaminen pääteemasta yhteisten käytänteiden luominen neuvotellen -osa-alue ilmeni hyvin toimintaterapeuttien ja varhaiskasvattajien välillä ja esille nousi yhteinen käsitys lapsien haasteiden priorisoinnista sekä sujuvasta keskinäisestä dialogista.

Mielestämme mallimme (ks. kuvio 1) pääteemassa lapsen yksilöllisessä tuessa ilmeni puutteita lapsen tietoisuudesta omista tavoitteistaan terapiassa. Viittaamme tässä mielipiteessämme käyttämämme mallin lisäksi (ks. kuvio 1) toimintaterapian teorian Kanadalaiseen malliin (ks. kuvio 2), jonka mukaan lapsen tulisi olla oman toimintansa asiantuntija (Townsend & Polatjako 2007, 233). Myös Siparin ym. (2017, 16) mukaan Laitila (2010) määrittää lapsen osallistumisen kahden eri näkökulman mukaisesti. Ensimmäisenä näkökulmana on lapsen osallistumisena kuntoutukseen ja toisena osallistumisena omaan kuntoutumiseensa. (Sipari 2017, 16.)

Aineiston mukaan näytti siltä, että ammattilaiset eivät kysyneet lapselta itseltään kuntoutukseen liittyvistä asioista tai lapsen ymmärrystä omista asioista olisi erityisesti tuettu interventioiden aikana. Mentoroinneista ei myöskään löytynyt keskustelevaa suunnittelua ja arviointia lapsen kanssa tai lapsen itsenäistymisen ja vastuunoton oppimisen ohjausta. Sipari ym. (2017, 82) tutkimuksessa tuloksena korostui vastaavasti lapsen ydintekijöiden huomioon ottaminen, joita olivat oppimisen ja onnistumisen lisäksi esimerkiksi lapsen oman tahdon ilmaisu, vaikuttaminen ja valinnat. (Sipari ym. 2017, 82.)

Kuitenkin aineistosta ilmeni, että vanhempien kanssa käytiin keskustelua paljon liittyen lapsen tavoitteisiin sekä kuntoutusprosessiin. Ilmiö on saattanut johtua siitä, että meillä ei ollut tiedossa lapsien toimintakykyä, diagnooseja tai lapsien ikää, jotka vaikuttavat lapsien kykenevyyteen käydä keskustelua itse. Sipari ym. (2016,8) kertovat, että Law ym. (2004), Imms (2008), Anaby ym. (2013), Rosenberg ym. (2013) ja Ullenhag ym. (2014) määrittävät, että rajoitteet, jotka vaikuttavat lapsen toimintakykyyn sekä yksilötekijöihin kuten ikä, sukupuoli sekä ympäristötekijät ovat sidoksissa lapsen osallistumiseen sekä siitä nauttimiseen. (Sipari ym. 2016, 8).

Mietimme sitä, että muodostiko asiakkuuden koko perhe, eikä vain yksin lapsi. Tämän vuoksi mentoroinneista ilmenneet lapsen kanssa käydyt keskustelut saattoivat näyttää vähäisiltä. Fisher määrittää (2009, 3) että yksi toimintaterapian keskeisistä käsitteistä on asiakaskeskeisyys. Asiakkaalla voidaan kuitenkin tarkoittaa niin yksittäistä henkilöä kuin myös laajempaa kokonaisuutta; toimintaterapiaa saavan henkilön sosiaalista elinympäristöä, johon kuuluu esimerkiksi perhe. (Fisher 2009, 3). Mielestämme nämä kyseiset asiat olisi kuitenkin hyvä huomioida jatkoa ajatellen etäkuntoutusta toteuttaessa, että lapsi otettaisiin mukaan tavoitteiden asettamiseen, keskusteluun, suunnitteluun sekä häntä koskeviin asioihin, jotka vahvistaisivat lapsen osallistumista, toimijuutta sekä identiteetin muodostamista riippumatta lapsen rajoitteista.

Kielhofnerin mukaan toimijuuden vahvistumisen avulla voidaan rakennuttaa lapsen identiteettiä. Lapsen identiteetin kehittymisen edellytyksenä on, että lapselle mahdollistetaan erilaisia toimintamahdollisuuksia, kuten asioiden pohtimista, osallistumista erilaisiin asioihin ja valintojen tekemistä. (Kielhofner 2008, 129–131.) Mielestämme etäkuntoutus mahdollisti monipuolisemman näkökulman lapsen osallistumiseen ja toimijuuteen, koska etäsovellukset auttoivat lapsia valintojen tekemisessä, toimintojen pohtimisessa sekä vuorovaikutuksessa. Kielhofnerin (2008, 129-131) mukaan lapsen henkilökohtaiset ominaisuudet, jotka kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa ovat lapsen identiteetin perustana. (Kielhofner 2008, 129–131).

Siparin (2008, 17) mukaan perheen osallistuttaminen kuntoutukseen on erittäin tärkeää (Sipari 2008, 17). Mentorointihaastatteluista perheen sujuvan arjen tukeminen pääteemasta ilmeni kaikki muut osa-alueet paitsi kuntoutuksen käytännön toteuttaminen joustavasti tarpeiden mukaan. Pohdimme, että tämä osa-alue ei ilmennyt sen vuoksi, koska mentorointien keskusteluaiheet eivät sivunneet tätä osa- aluetta. Uskomme kuitenkin, että ammattilaisille tämä osa-alue ilmenee luontaisesti työskennellessä, esimerkiksi aikataulutuksilla sekä joustamalla lasten kuntoutuksessa asiakaslähtöisesti. Erittäin positiivisena näimme mentoroinneista, että dialogi vanhempien kanssa oli toteutunut onnistuneesti tukien lapsien kuntoutusta. Viestintä ammattilaisten ja perheiden välillä vaikutti olevan molemminpuolista, ammattilaiset huomioivat nopealla aikataululla perheiden tarpeet ja huolet sekä asettivat lapsien tavoitteet yhdessä perheiden kanssa.

Pohdimme lapsen arjen ympäristön vaikuttaminen pääteeman osa-alueita ja mielestämme ympäristön vaihdoksen vaikutusta lapseen ei ole huomioitu mallissamme (ks. kuvio 1). Esimerkiksi yhdessä mentoroinnissa lapsen päiväkotia oli evakossa ja siirretty barakkiin. Olisimme halunneet huomioida tämän tuloksissa sekä analyysissa, mutta mallissamme ei ollut ympäristön vaihdokseen vaikuttavaa osa- aluetta. Käyttämässämme mallissa oli otettu ympäristö huomioon, mutta ei mielestämme riittävän laajasti. Tämä kuitenkin on mielestämme tärkeää ottaa huomioon tukeksi lapsen toimijuutta ja osallistumista. Forsythin ym. (2008, 7-12) mukaan MOHO- inhimillisen toiminnan mallissa on otettu tarkemmin huomioon ympäristön vaihdoksen muutokset. MOHO:n mallin mukaan ihminen rakentuu kolmesta eri osa-alueesta, jotka vaikuttavat toiminnalliseen osallistumiseen, joista yksi on ympäristö. Muut MOHO:n ajatusten mukaiset peruskäsitteet eli itse henkilö, tekeminen, toiminnallinen identiteetti, pätevyys sekä mukautuminen ovat mielestämme huomioitu hyvin käyttämässämme mallissa (ks. kuvio 1). (Forsyth- Parkinson 2008, 7-12.)

Näimme myös yhtäläisyyksiä mallissa (ks. kuvio 1) Kanadalaiseen toiminnan malliin, joka on myös yksi toimintaterapian viitekehyksistä (ks. kuvio 2). Yhtäläisyys näkyi mielestämme pääteemoissa, jotka painottuvat molemmissa teorioissa yksilöön, ympäristöön sekä toimintaan. Mielestämme käyttämämme malli (ks. kuvio 1)

kuitenkin määrittelee yksilön hieman suppeasti verrattuna Kanadalaisen toiminnan mallin määrittelyyn, jossa yksilö määritellään kolmeen osa-alueeseen eli kognitiiviseen, fyysiseen sekä affektiiviseen. Tarkempi määrittely mielestämme antaisi ymmärrystä nähdä lapsen kokonaisuutena tukiessa lapsen osallistumista sekä toimijuutta. Huomasimme tutkimusta tehdessämme, että tästä johtuen emme välttämättä löytäneet sopivia osa-alueita identiteettiin liittyen. Kanadalaisen asiakaslähtöisen toiminnan mahdollistamisen mallin mukaan toimintaterapeutin tulisi työskennellä kymmenen mahdollistamisen taidon mukaan (ks. taulukko 1.). Yllätyimme positiivisesti käydessämme läpi mentorointeja, että kahdeksan näistä kymmenestä taidosta ilmeni toimintaterapeuttien työskentelystä. Kuitenkaan myöskään tämän taulukon (ks. taulukko 1) kohdat, joissa korostetaan lapsen sitoutumista toimintaan, vastuunottamista tilanteesta, omien tavoitteidensa priorisoinnista sekä olemaan aktiivinen päätöksentekijä ei valitettavasti ilmennyt mentoroinneista.

Pohdimme mallin toimivuutta (ks. kuvio 1) toimintaterapeuttien työskentelyn näkökulmasta lapsen toimijuutta ja osallistumista tukiessa. Mielestämme mallissa on otettu huomioon toimintaterapeutin tärkeät työskentelytavat ja toimintaterapeuttien työskentelyssä aineiston pohjalta ilmeni samankaltaisuus mallimme pääteemoja noudattaen. Uskomme, että jatkossa toimintaterapeutit voisivat työskennellä tämän mallin mukaisesti noudattaen sen pääpiirteitä.

Käyttämästämme mallista (ks. kuvio 1) löytyi samankaltaisuuksia toimintaterapian viitekehyksiin, esimerkiksi MOHO- inhimillisen toiminnan malliin. Lähteen mukaan MOHO korostaa lapsen motivointia ja ainutlaatuisuutta. Motivointi nähdään olevan tahtomisen yksi osa-alueista. Mielestämme oli hienoa, että mentoroinneista ilmeni motivointia toimintaterapeuttien ottaessa huomioon esimerkiksi lapsien henkilökohtaisen vaikuttamisen sekä mielenkiinnon kohteet, koska nämä asiat vaikuttavat siihen, miten lapsi motivoituu toimiessaan ja osallistuessaan. (Kielhofner 2008, 3-5.)

9.1 Luotettavuus

Opinnäytetyössä pyrimme siihen, että koko tutkimusprosessin ajan meillä oli puolueeton tutkimusote sekä ylläpidimme tutkimuksen luotettavuutta koko tutkimusprosessin ajan. Etsimme mahdollisimman ajankohtaisia tutkimuksia opinnäytetyöhömmä lapsen osallistumisesta ja toimijuudesta, mikä paransi työmme luotettavuutta.

Tutkimusta tehdessä on tärkeää pyrkiä puolueettomaan tutkimusprosessiin sekä – tuloksiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 195). Emme antaneet ennakko-odotuksien tai olettamuksien vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin tai niiden tarkasteluun. Tarkastelimme annettua mentorointihaastattelumateriaalia puolueettomasti keskittyen pelkästään malliimme (ks. kuvio 1), joten tutkijoina meillä oli vähäinen vaikutus saatuihin vastauksiin sekä tuloksiin. Olimme niin sanotusti hankkeen ulkopuolisia tutkimuksen tekijöitä, joten emme esimerkiksi tavanneet tutkittavia henkilökohtaisesti tai pystyneet vaikuttamaan tutkittavina olleiden ammattilaisten mielipiteisiin tai vastauksiin.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa. Kylmän ja Juvakan (2007, 127) mukaan luotettavuudessa on tarkoitus tarkastella sitä, kuinka totuudenmukaista tietoa pystytään tuottamaan tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida seuraavilla kriteereillä: uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys. (Kylmä & Juvakka 2007, 127–129.) Opinnäytetyössä luotettavuus toteutui aineiston muodostuttua litteroiduista haastatteluista, joissa oli sanasta sanaan kirjoitettu toimintaterapeutin ja varhaiskasvattajan sekä mentorin keskustelut. Litterointeja analysoidessa emme kuitenkaan kuulleet äänenpainoja, koska teksti oli kirjoitettua. Tämä saattoi vaikuttaa analysoinnin tulkintaan, jos kirjoitettua tekstiä ymmärtää eri tavalla kuin kuultua puhetta.

Kylmän ja Juvakan (2007, 127-134) mukaan uskottavuudella tarkoitetaan tutkimuksen uskottavuutta sekä sen näyttämistä tutkimuksessa. Tämä näkyi opinnäytetyössä niin, että aineisto oli valikoitunut ammattilaisten haastatteluista, jotka puhuivat täysin

rehellisesti kokemuspohjalta. Lähteen mukaan vahvistettavuus merkitsee koko tutkimusprosessin esittämistä niin, että toinen tutkija pystyy seuraamaan prosessin kulkua. Pyrimme siihen, että kuvasimme opinnäytetyössä erilaiset tutkimusvaiheet huolella kirjaamalla prosessista kaikki tehtävävaiheet Word- tiedostoon, jotta tutkimuksemme kuvauksesta tulisi totuudenmukainen. Tutkimuksen aineiston analyysissa on kuvattu aineiston laajuus sekä analyysin toteuttaminen. Kylmän ja Juvakan (2007, 127-124) mukaan refleksiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tekijä on riittävän tietoinen omista lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä. Refleksiivisyys toteutui opinnäytetyössä käsittämällä, ettei meillä ole aikaisempaa kokemusta tutkimuksen tekemisestä ja pyysimme tarvittaessa apua ohjaavilta opettajilta, jotka toivat meille varmuutta tutkimuksen tekemiseen. Lähteen mukaan siirrettävyys puolestaan merkitsee tutkimuksen tulosten siirrettävyyttä uusiin tilanteisiin. (Kylmä & Juvakka 2007, 127–134.) Tavoitteena oli pyrkiä siirrettävyyteen esittämällä tulokset huolellisesti.

Tämän opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttaa positiivisesti, että meitä on ollut kaksi tutkijaa aineistoa analysoimassa. Keskustelimme koko tutkimuksen ajan ja päädyimme samoihin johtopäätöksiin yksimielisesti. Luotettavuuteen vaikutti heikentävästi käyttämämme tapa, jossa aineistoista nostamamme osallistumiseen ja toimijuuteen liittyvät kohdat olivat oman harkintamme varassa.

9.2 Eettisyys

Hirsjärvi ym. (2009, 23-26) korostavat toteuttamaan eettisesti hyvän tutkimuksen noudattamalla hyviä tieteellisiä käytänteitä ja kunnioittamaan ihmisarvoa sekä itsemääräämisoikeutta. Opinnäytetyö toteutettiin näitä noudattaen. Jokaisella haastatteluun osallistuneella oli oikeus päättää, osallistuuko tutkimukseen. Opinnäytetyön kohdalla tämä toteutui myös niin, että opinnäytetyön toimeksiantaja oli hankkinut tutkimukselle Keski-Suomen sairaanhoitopiirin eettisen toimikunnan lausunnon. Tutkimusluvut olivat kunnossa tiedoksiantajilta sekä perheiltä. (Hirsjärvi ym. 2009, 23–26.)

Tutkittavien henkilöllisyys ei saa tulla esiin missään vaiheessa tutkimusta tehdessä (Kylmän & Juvakka 2007, 154). Tutkittavien anonymiteetti säilyi opinnäytetyössä. Aineistosta ei voitu tunnistaa yksittäistä toimintaterapeuttia, mahdollista varhaiskasvattajaa tai lapsiasiakkaita.

Tutkijoina noudatimme Suomen toimintaterapialiiton mukaisesti vaitiolovelvollisuuden periaatteita koko opinnäytetyön ajan sekä myös tulevaisuudessa. Kaikki aineisto ja tiedot olivat olleet koko prosessin ajan salattuja ja vain meidän käytössä. (Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2011). Kaikkia mentorointihaastatteluihin osallistuneita muistutettiin vaitiolovelvollisuuden noudattamisesta mentorin sekä ammattilaisten osalta ensimmäisen haastattelukerran yhteydessä. Tutkimuksen aineistoa säilytimme koko opinnäytetyöprosessin ajan salattuina tietokoneissamme sekä tulostetut aineistot taltioimme kansioihin, jotka olivat vain meidän saatavilla. Opinnäytetyön prosessin päättyessä kaikki aineistot hävitetään niin, ettei kukaan voi enää päästä siihen käsiksi.

9.3 Tutkimuksen anti sekä jatkotutkimusajatuksia

Mielenkiintoista tutkimuksessa oli huomata, kuinka mallimme (ks. kuvio 1) oli samankaltainen kuin esimerkiksi MOHO- inhimillisen toiminnan malli sekä Kanadalainen toiminnan malli. Malli (ks. kuvio 1) toimi mielestämme hyvin analysoinnissa ja uskoisimme, että sitä voisi jatkossakin käyttää toimintaterapian viitekehyksenä. Oli antoisaa huomata, kuinka lapsen osallistuminen ja toimijuus tuli ilmi mentoroinneista ja siihen oli kiinnitetty huomiota etäkuntoutuksessa ammattilaisten työskennellessä. Erilaisten sovellusten kehittäminen varmasti edistää etäkuntoutuksen mahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Mielestämme lapsen osallistumisen ja toimijuuden tukemisessa etäkuntoutuksessa tulisi ottaa jatkossa huomioon lapsen yksilöllisen tuen näkyminen. Jatkossa hankkeen mentoroinneissa tulisi mielestämme keskustella enemmän lapsen huomioimista tilanteissa, joissa korostetaan lapsen sitoutumista toimintaan, vastuunottamista tilanteesta, omien tavoitteidensa priorisoimista sekä olemaan aktiivinen

päätöksentekijä. Myös ympäristön vaikutusta lapseen tulisi mielestämme pohtia enemmän ammattilaisten keskusteluissa, jotta osallistumisen ja toimijuuden tukeminen tulisi laajemmin esille etäkuntoutuksessa.

Jatkossa mielestämme toimintaterapeutit voisivat pohtia, miten osana etänä toteutettavaa toimintaterapiaa voitaisiin vahvistaa lapsen sitoutumista hänelle mielekkääseen toimintaan päiväkodissa sekä kotona. Tärkeää olisi myös miettiä, miten lapsi voisi tukea itsenäistä vastuunottamista sekä miten lapsen kanssa voitaisiin tehdä tavoitteiden priorisointia sekä kuinka tukea lasta olemaan entistä aktiivisempi päätöksentekijä etäkuntoutusta toteutettaessa. Jatkossa voisi tutkia myös sitä, vaikuttaako etäkuntoutus negatiivisesti ammattilaisen ja lapsen vuorovaikutukseen.

Lähteet

Case-Smith, J. & O'Brien, J. 2010. Occupational therapy for children. 6th edition.

Fisher, A.G. 2009. Occupational Therapy Intervention Process Model: A Model for Planning and Implementing Top-down, Client-centered, and Occupation-based Interventions. Colorado: Three Star Press, Inc.

Fisk, H. & Tuisku, T. 2018. Etäkuntoutus toimintaterapiassa. Toimintaterapeuttien näkemyksiä ja kokemuksia etä- kuntoutuksesta. Opinnäytetyö. Viitattu 28.4.2018. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142314/Fisk_Henna_%20ja_Tuisku_Tanja.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Forsyth, K. & Parkinson, S. 2008. Mohost. Inhimillisen toiminnan mallin seulonta-arviointi. Käsikirja. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Salminen, A-L., Hiekkala, S. & Stenberg, J.-H. 2016. Etäkuntoutus. Kela. Viitattu 13.4.2018. <http://www.kela.fi/documents/10180/0/Et%C3%A4kuntoutus/4a50ddb8-560c-47b4-94ed-09561f6981df>

Kielhofner, G. 2008. Model of Human Occupation, Theory and Application. 4. Edition.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa- Lapsen edunarviointi. Viitattu 17.2.2018. <http://look.metropolia.fi/>

Launiainen, H & Sipari, S. 2011. Lapsen hyvä kuntoutus käytännössä. Helsinki: Erweko Oy.

Rodger, S & Ziviani, J. 2006. Occupational Therapy with Children. Understanding Children's Occupations and Enabling Participation. Oxford: Blackwell Publishing.

Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskuudessa. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 2.3.2018. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18788/9789513933258.pdf?sequence=1>

Sipari, S., Vänskä, N. & Pollari, K. 2017. Lapsen edun toteutuminen kuntoutuksessa. Osallistumista ja toimijuutta vahvistavat hyvät käytännöt. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 5/2017. 11, 38-48. Viitattu 10.3.2018.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/220550/Raportteja5.pdf?sequence=7>

Sipari S., Pollari, K. & Vänskä N. 2016. Lasten osallisuutta ja toimijuutta vahvistavat hyvät käytännöt kirjallisuudessa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kelan tutkimuksia. Helsinki: Kela. Viitattu 4.3.2018.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/161355/Tyopapereita94.pdf?sequence=1>

ICF- Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus.2004. Ohjeita ja luokituksia. Stakes. Viitattu 2.3.2018.

http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9513311597_fin.pdf%3Bjsessionid=6B500742BC67D41C9A7FFDB66297C49B?sequence=99

Jämsen, A & Pyykkönen, A: Osallisuuden jäljillä Saarijärvi: Pohois-Karjalan sosiaaliturva yhdistys ry. Viitattu 4.3.2018. <http://docplayer.fi/2821514-Osallisuuden-jaljilla-osallisuuden-jaljilla-toim-arja-jamsen-ja-anne-pyykkonen.html>

Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet. 2011.Suomen toimintaterapialiitto. Viitattu 15.3.2018.

https://www.phsopsyk.net/files/omat_julkinen/8_linkit/toimintaterapeutin_ammattieettisetohjeet2011.pdf

Townsend, E. & Polatajko, H. 2007. Enabling occupation 2: Advancing an occupational therapy vision for health, well-being ja justice trough occupation. Ottawa.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.

Potilaalle annettavat terveydenhuollon palvelut.2015. Valvira. Viitattu 24.4.2018.

http://www.valvira.fi/terveydenhuolto/yksityisen_terveydenhuollon_luvat/potilaille-annettavat-terveydenhuollon-etapalvelut